ברטנורא על מסכת יבמות

פירוש רבי עובדיה מברטנורא

geulaquiz.com

פרק א

א **חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן.** שאם היתה אחת מהן נשואה לאחיו ולו שתי נשים ומת בלא בנים, שתיהן פטורות, שנאמר (ויקרא י״ח:י״ח) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה, שאין תלמוד לומר עליה, אלא ללמדך שאפילו יבמתו שנאמר בה (דברים כ״ה:ה׳) יבמה יבא עליה, אם היא אשה אל אחותה, לא תקח. והוא הדין לשאר עריות שיש בהן כרת. ואין לי אלא היא, צרתה מנין, ת״ל לצור. צרת צרתה מנין, ת״ל לצרור. דמשמע לא תקח לא היא ולא צרתה ולא צרת צרתה:

בתו ובת בתו וכו׳ בבתו מאנוסתו, וכן בת בתו ובת בנו, דאילו בתו מאשתו היינו בת אשתו. דכיון דכתיב (ויקרא י״ח:י״ז) ערות אשה ובתה לא שנא הימנו ולא שנא מאיש אחר. אבל בתו מאנוסתו לא נפיק מהאי קרא דאשה על ידי קדושין משמע אלא נפקא מערות בת בנך או בת בתך (שם:):

חמותו ואם חמותו ואם חמיו. כל אלו אסורות לו, משום ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה, ויש בכלל זה חמותו ואם חמותו ואם חמיו:

אחותו מאמו. שנשאת לאחיו מאביו ומת. וכן אחות אמו. שאין יבום אלא באחיו מן האב, דילפינן אחוה אחוה מבני יעקב, מה להלן מן האב אף על פי שאין מן האם הכא נמי לא שנא:

ואשת אחיו מאמו. שמת ונשאה אחיו מאביו, שהיתה נכרית אצלו, ומת בלא בנים ונפלה לפניו ליבום. ואסורה לו לפי שהיתה תחלה אשת אחיו מאמו ואסורה לו עולמית, דכתיב (שם) ערות אשת אחיך, ודרשינן אחיך בין מן האב בין מן האם:

ואשת אחיו שלא היה בעולמו. כגון ראובן שמת בלא בנים, ונולד לו אח לאחר מיתה ושמו לוי, ויבם שמעון את אשתו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים, ונפלו שתיהן לפני לוי, שתיהן פטורות, לפי ששאת ראובן שנשאת לשמעון אסורה ללוי בכרת, לפי שמיעטה הכתוב מיבום לוי, שנאמר (דברים כ״ה) כי ישבו אחים יחדיו, שהיתה להם ישיבה אחת בעולם. הלכך כשמת ראובן נאסרה על לוי איסור עולם כאשת אח שיש לו בנים. ואע״פ שעתה נפלה מכח נישואי שמעון שהיה בעולמו, אסורה לו מחמת ראובן. וכשם שהיא אסורה כך צרתה אסורה:

וכלתו. שמת בנו, ונשאה אחיו. וכלתו אסורה עליו איסור עולם ואפילו אחר שמת בנו:

וכולן אם מתו. כגון שמתה בתו קודם מיתת אחיו או שמיאנה בו. ואע״פ שאין מיאון אלא ביתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה, משכחת לה שמיאנה בחיי אביה, כגון שהשיאה אביה לאחר ונתגרשה בעודה קטנה, ששוב אין לאביה רשות בה, ונישאת לאחי אביה בעודה קטנה, אז יוצאה במיאון, דקרינן לה לקמן יתומה בחיי האב. ואם מיאנה באחיו או נתגרשה ממנו, או נמצאה אילונית שמקחה מקח טעות וכאילו לא היתה אשת אחיו מעולם, צרתה מתיבמת:

אילונית. לשון איל. הזכר מן הצאן. וסימניה מפורשים, שאין לה שדים כנשים ואין לה סימנים וקולה עבה כאיש ואין לה שיפולי מעים כנשים כלומר שאותו מקום אינו בולט מגופה כערות שאר הנשים:

ואי אתה יכול לומר וכו׳ שכבר ילדו מאחר קודם שנישאו לאחיו, הלכך לאו אילוניות נינהו. ומיאון נמי ליכא, שהרי גדולות הן, ואין ממאנת אלא קטנה. ותנא דידן דלא חשיב אמו בכלל הנשים שפוטרות צרותיהן, סבר לה כמ״ד שאין אדם נושא אנוסת אביו ומפותת אביו. אבל לדברי האומר נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו, והיא הלכה, אפשר שתנשא אמו לאחיו מאביו, וכשימות בלא בנים נמצאת אמו נופלת לפני בנה ליבום. ונמצאו ט״ז נשים פוטרות צרותיהן, ואמו אחת מהן. וכן הלכה:

ב **כשם שבתו פטורה.** שהרי אסורה לו, ואין שם אח אלא הוא. כך צרתה פטורה:

הלכה צרת בתו ונישאת לאחיו השני. היכא דיש אח אחר ששתיהן מותרות לו, ואינן פטורות, שהרי יש כאן מצות יבום, ומתיבמת האחת והשניה פטורה, דכתיב (דברים כ״ה:ט׳) את בית אחיו, בית אחד הוא בונה ואין בונה שתי בתים. ואם יבם אחיו השני את צרת בתו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים וחזרו ונפלו לפניו:

כשם שצרת בתו פטורה. שנאסרה עליו משעת נפילת אחיו הראשון. כך צרת צרתה, אשת אחיו השני האחרת, פטורה, שזו פוטרתה, שצרת ערוה פוטרת צרתה:

ואפילו הם מאה. אחים, והלכה צרת צרתה של בתו ונתיבמה לאחיו השלישי, ולו אשה אחרת ומת בלא בנים, שתיהן אסורות על זה. וכן לעולם:

צרתה מותרת. להתיבם. שהרי בשעת זיקת יבום אינה צרתה:

וכל היכולה למאן. שהיא קטנה הערוה, ויכולה למאן ולא מיאנה, ומת אחיו, הואיל וקידושיה אינן אלא מדרבנן וזיקה שלה אינה אלא מדרבנן, אינה פוטרת צרתה מן החליצה, ולהתיבם אסורה, שנראית כצרת ערוה:

ג **שש עריות חמורות מאלו.** ומה היא חומרא שלהן, שנשואות לאחרים. ואינן יכולות להנשא לאחיו של זה מאביו, ואם מתו בעליהן שהן נכרים אצל זה, צרותיהן מותרות לינשא לזה, שאין צרת ערוה אסורה אלא בנופלת לפניו ליבום מאחיו. ורבינו משה בר מיימון פירש, אם נישאו בעבירה לאחיו, ומת בלא בנים ונפלו ליבום לפניו, צרותיהן מותרות, שאין אלו צרות ערוה, הואיל ולא היו קדושין תופסין לאחיו באותן עריות:

אמו. אינה יכולה להנשא לאחיו מאביו, שהרי היא לו אשת האב, לדברי האומר שאנוסת אביו אסורה. ולעיל פירשתי שאין כן הלכה, אלא אמו פוטרת צרתה, שהיא יכולה להנשא לאחיו מאביו:

אשת אביו, אשת אחיו מאביו. [שהיה לו בנים] ואחות אביו, כולן אסורות לאחיו כמו שאסורות עליו, ואין בהם צד יבום על זה לעולם. ואם נשאום אחרים ולהם נשים אחרות ומתו, צרותיהן מותרות לינשא לזה. וכן אם נשא אותה אחיו בעבירה ומת בלא בנים צרותיהן מותרות:

ד **בית שמאי מתירין.** צרת ערוה להתיבם לאחיו. דלית להו הך דרשה דלצרור:

חלצו. הצרות מן האחין:

בית שמאי פוסלין. הצרות מן הכהונה, שחליצתן חליצה:

ובית הלל מכשירין. שחליצתן שלא לצורך היתה, והרי היא כחולצת מן נכרי:

נתיבמו. לאחין:

בית שמאי מכשירין. אותן לכהנים אם נתאלמנו מיבמיהם:

ובית הלל פוסלים. שנבעלו לאסור להם, והנבעלת לאסור לה עשאה זונה וזונה אסורה לכהן:

לא נמנעו. ואע״פ שבני הצרות שנתיבמו כדברי בית שמאי ממזרים הם לב״ה, שהרי באיסור אשת אח הם עליהם ואשת אח בכרת, ובני חייבי כריתות ממזרים הם, אעפ״כ לא נמנעו ב״ה מלישא נשים מב״ש, לפי שהיו מודיעים להם אותן הבאות מן הצרות ופורשין מהן:

אלו על גבי אלו. משאילים כליהם אלו לאלו. ובגמרא פריך אהא דתנן בית שמאי מתירין את הצרות לאחים ובית הלל אוסרים, קרי כאן לא תתגודדו, לא תיעשו אגודות אגודות. ומשני, כגון בית דין אחד בעיר אחת פלג מורים בבית שמאי ופלג מורים כבית הלל. אבל שני בתי דינים בעיר אחת, וכ״ש שני בתי דינים בשתי עיירות לית לן בה:

פרק ב

א **כיצד אשת אחיו וכו׳** פוטרת צרתה:

ונולד להן אח. ומצאה זקוקה ליבם, ועליו אסורה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו:

ואח״כ יבם השני את אשת אחיו. ולו אשה אחרת:

ומת. בלא בנים:

הראשונה. היא אשת הראשון, שנפלה לפניו כבר פעם אחת, יוצאת משום אשת אחיו שלא היה בעולמו:

עשה בה. זה שמת:

מאמר. פירוש שקידשה בכסף. וביבמה קידושין של כסף אינם קידושין גמורים אלא מדברי סופרים, שאין היבמה נקנית ליבם להיות כאשת איש גמורה עד שיבא עליה, וזה לא הספיק לכונסה עד שמת:

שניה חולצת. ולא מפטרה משום צרת ערוה, דלאו צרתה ממש היא:

ולא מתיבמת. משום דמאמר קונה מקצת והויא לה צרת ערוה במקצת. וכל מקום שאין שם קדושין גמורים חולצת ולא מתיבמת:

ב **ומת.** המיבם:

מיבם לאיזו שירצה. ופוטרת חברתה. ולאו אעשה בה מאמר קאי, אלא אירישא קאי דקתני הראשונה אסורה וכו׳, וקאמר ר״ש כיון שכשנולד כבר נתיבמה, ולא היתה על זה בזיקת נשואי אחיו הראשון מעולם, מותרת לו. ואין הלכה כר״ש:

ג **לא חולצת ולא מתיבמת.** צרתה, וכל שכן היא. וכן אילונית, דכתיב (דברים כ״ה) אשר תלד, פרט לאילונית. וכן אשת סריס חמה ואנדרוגינוס, לא חולצת ולא מתיבמת, שנאמר (שם) ובן אין לו, פרט לאלו שאין ראוי להיות להם בנים. ואשת גר ואשת עבד משוחרר, לא חולצת ולא מתיבמת, שאין אחוה לגרים ולא לעבדים. אבל עקרה וזקנה, או חולצת או מתיבמת:

אחותה. של ערוה כשהיא יבמתה. כגון שנפלו לו שתי אחיות משני אחיו והאחת אסורה עליו משום ערוה כגון שהיא חמותו או כלתו חולצת או מתיבמת דהשתא לא פגע באחות זקוקתו, משום דערוה לאו זקוקתו היא:

ד **שניות.** לעריות. שגזרו סופרים עליהם. ונקראו איסור מצוה, שמצוה לשמוע דברי חכמים. ואלו הן, אם אמו ואין לה הפסק, ואם אבי אמו בלבד, ואם אביו ואין לה הפסק, [ואם אבי אביו], ואשת אבי אביו ואין לה הפסק, ואשת אבי אמו בלבד, ואשת אחי האב מן האם, ואשת אחי האם בין מן האם בין מן האב, וכלת בנו ואין לה הפסק, וכלת בתו, ובת בת בנו, ובת בת בתו, ובת בן בנו, ובת בן בתו, ובת בת בן אשתו, ובת בת בת אשתו, ואם אם אבי אשתו, ואם אם אשתו, ואם אב אם אשתו, ואם אב אבי אשתו:

אלמנה לכהן גדול. שמת אחיו ההדיוט ונפלה אשתו לפניו:

גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. כגון שעבר אחיו המת ונשא גרושה וחלוצה, וכשמת צריכה חליצה, שהרי תפסו לו בה קדושין משום דקדושין תופסין בחייבי לאוין. אבל יבומי לא, שהרי היא אסורה לו. ולפטרה בלא כלום אי אפשר, דלא אלים לאו למפטרה, דילפינן לה מאחות אשה שהיא בכרת:

ה **אח מכל מקום.** ואפילו ממזר:

אחיו לכל דבר. ליורשו וליטמא לו:

שפחה ונכרית. ולדה בתרה אזיל, דכתיב בשפחה (שמות כ״א) האשה וילדיה תהיה לאדוניה. ובנכרית כתיב (דברים ז׳) כי יסיר את בנך מאחרי, ומדלא כתיב כי תסיר, שמע מינה הכי קאמר, בתך לא תתן לבנו כי יסיר בעל בתך את בנך שתלד לו בתך מאחרי, אבל אבתו לא תקח לבנך לא מהדר, שאין הבן הבא מן הנכרית קרוי בנך אלא בנה:

ו **ואינו יודע איזו קידש.** ואסור בשתיהן, משום דכל חדא וחדא איכא למימר זו אחות אשה:

חולץ לשתיהן. דלא ידע איזו היא יבמתו. ומיחלץ לחדא וליבומי לאידך, לא אפשר, דאחות חלוצתו היא, ואסורה לו מדרבנן בחייה. ויבומי ברישא נמי לא, דדילמא לא זו היא יבמתו וקפגע באחות זקוקתו דהויא כאשתו:

היו לו שנים, אחד חולץ. תחלה לאחת, והשני אם רצה ליבם לשניה מיבם, שאם זו יבמתו שפיר, ואם אחותה היא, לא פגע באחות זקוקתו, משום דחליצה דהך אפקעתא לזיקה:

קדמו וכנסו. קודם שנמלכו בבית דין:

אין מוציאין אותן מידם. משום דכל חד וחד אמר, אנא שפיר נסבי. ואי נמי הוי איפכא שהראשון שכנס ליבום כנס אחות זקוקתו, ההיא שעתא הוא דעבד איסורא, ומשבא אחיו ויבם את השניה שהיא יבמתו, פקעא זיקתה למפרע מאידך:

ז **שנים שקידשו שתי אחיות.** והם נכרים:

זה חולץ לשתיהן כו׳ משום דכל חד מינייהו אסור ליבומי, דדלמא כל חד וחד פגע באחות זקוקתו:

היחיד חולץ לשתיהן. שאי אפשר לו ליבם, לא קודם חליצה של שניה משום אחות זקוקה, ולא לאחר חליצה משום אחות חלוצה. לפיכך הואיל ואסור ליבם יחלוץ תחלה לשתיהן, כדי להוציא אותה שהיא יבמתו מאיסור יבמה לשוק:

והשנים אחד חולץ. לאפקועי זיקה מאחיו אם זו יבמתו, ותשתרי אחותה לשני ממה נפשך, אי יבמתו היא, שפיר, ואי אחותה היא הא פקעה זיקת היבמה מיניה בחליצת אחיו:

אחיו של זה מייבם חלוצתו של זה. ממה נפשך, אם זו יבמתו שפיר נסיב, שהרי אחיו לא חלץ לזו אלא לאחותה שלא היתה יבמתו ואינה כלום. ואי לאו יבמתו היא שפיר נסיב, נכריה היא, דאי משום אחות זקוקה ליכא, שהרי חלץ אחיו את אחותה שהיא יבמתו ופקעה זיקה. ואי משום יבמה לשוק, הרי חלצה זו מאחי בעלה:

קדמו שני אחין. של אחד וחלצו לשתיהן משום דלא ידעי איזו היא יבמתו:

לא ייבמו. שני אחים האחרים זה את זו וזה את זו, משום דקמא דנסיב אית ליה למימר זו היא אחות זקוקתו: אלא אחד חולץ תחלה, לאחת:

ואחד מיבם. לשניה, ממה נפשך, אי יבמתו היא שפיר, ואי לאו, באחות זקוקה לא פגע, שהרי חלץ אחיו ליבמתו. ויבמה לשוק לא הוי, שהרי חלצה

מאחי בעלה:

ואם קדמו. אלו ב׳ אחרונים וכנסו אחר חליצת שנים האחרים ולא באו לימלך בב״ד, אין מוציאין מידן, כדפרישית, שהרי אין כאן אלא ספק איסור אחות זקוקה בנישואי ראשונה, ואיכא למימר קמא דנסיב יבמתו היא ושפיר נסיב, ובתרא נמי שפיר נסיב נכריה, ואי נמי הוי אינסיבא איפכא וקמא פגע באחות זקוקה ; כיון שבא שני ויבם פקעה זיקתה מאחיו והותרה לו אשתו, ואיסורא דעבד עבד:

ח **מצוה בגדול ליבם.** דדרשינן ולקחה לו לאשה ויבמה והיה הבכור, המיבם יהא בכור. אשר תלד, ואותה יבמה תהא ראויה לילד, פרט לאילונית. יקום הבכור היבם על שם אחיו לנחול אותו, ולא יחלקו אחיו עמו:

הנטען על אשת איש. החשוד על אשת איש:

והוציאוה. ב״ד מתחת בעלה, בשביל זה שאסרה עליו, והלך זה ונשאה:

יוציא. דמדאורייתא אסורה נמי לו כמו שאסורה לבעל, כדדרשינן מנטמאה נטמאה ב׳ פעמים, אחד לבעל ואחד לבועל. ודוקא הנטען על אשת איש, אבל נטען על הפנויה, נראה דמצוה לכנוס, כדאשכחן גבי אונס (דברים כ״ב:י״ט) ולו תהיה לאשה:

ט **המביא גט ממדינת הים.** צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. וטעמא מפורש בגיטין, למר משום שאין בקיאין לשמה, ולמר שאין עדים מצויין לקיימו:

לא ישא את אשתו. משום דאדבוריה סמכינן:

מת הרגתיו וכו׳ הואיל ועל עדותו נישאת, איכא לזות שפתים, שמא עיניו נתן בה והעיד עדות שקר עליה. אבל תנשא לאחר, דאשה נישאת בעד אחד:

ר״י אומר הרגתיו לא תנשא אשתו. בעדותו אפילו לאחר, מפני שהוא רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד. ואין הלכה כר״י. דקיי״ל אין אדם משים עצמו רשע, דאדם קרוב אצל עצמו. ומהימנינן ליה שנהרג, אבל לא מהימנינן ליה במאי דאמר שהוא הרגו. והלכך אפילו כי אמר הרגתיו תנשא אשתו:

הרגנוהו תנשא אשתו. מפורש בגמרא, באומר אני הייתי עם הורגיו אבל אני לא הרגתיו:

י **בנדר.** שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה, ובאת לחכם להתיר לה ולא מצא פתח לחרטה:

לא ישאנה. משום חשד:

שהוא בית דין. כלומר, מיאון או חליצה לא עשה חכם זה ביחידי, משום דקיי״ל חליצה ומיאונים בשנים ושלשה לא חשידי. אבל היתר נדרים ביחיד מומחה:

וכולן. החכם והמביא גט והמעיד על האשה להשיאה, דתנן בהו לא יכנוס, אם היה להן נשים בשעת מעשה, ומתו אח״כ, מותרות להנשא להם דהשתא ליכא חשד:

וכולן. הנשים הללו:

שנישאו לאחרים. כשאסרה החכם או כשהעיד העד שמת בעלה, ומתו הבעלים השניים:

מותרות לינשא. לחכם ולעד ולמביא גט:

וכולן מותרות לבניהם ולאחיהן. של אלו המתירים אותן. ואינן אסורות אלא להם לבדם, דאין אדם חוטא בשביל בנו או בשביל אחיו. וכל הני דאמרינן לא יכנוס, אם כנס אינו מוציא, חוץ מהנטען על אשת איש שאם הוציאוה בית דין מתחת בעלה בעדים וראיה ברורה, אפילו אם כנס יוציא. ואם באו עדי דבר מכוער בלבד, כגון שראו אדם יוצא והיא חוגרת בסינר או אדם יוצא והיא עומדת מעל המטה וכיוצא בזה, אם כנס לא יוציא. ואם לאחר שבאו עדי דבר מכוער יצא קלא דלא פסיק, שעמד הקול יום וחצי, אם כנס יוציא, אלא אם כן היו לו בנים ממנה שאז אינו מוציא, כדי שלא להוציא לעז על בניו:

פרק ג

א **ארבעה אחין.** חולצות ולא מתיבמות. דכיון דתרווייהו זקוקין להאי ולהאי, קמא דמיבם פגע באחות זקוקתו דהויא כאשתו:

ב״ש אומרים יקיימו ובית הלל אומרים יוציאו. בגמרא מפכינן לה, בש״א יוציאו ובה״א יקיימו. דבכל מקום ב״ש לחומרא וב״ה לקולא חוץ מהמקומות הידועים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, והכי אמרינן בעלמא, ב״ש במקום ב״ה אינה משנה, כלומר, כל היכא דאשכחן במשנה בית שמאי מקילין, וב״ה הוא שדרכן להקל ונמצאו עתה בית שמאי עומדים במקום בית הלל, אינה משנה ומשבשתא היא וצריך להפכה, אלא אם כן היא מהמשניות הידועות שהם מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. ובמסכת עדיות מני לה בשם רבי אליעזר מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל:

ב **איסור ערוה.** כגון חמותו ואם חמותו:

ומותר באחותה. דלאו אחות זקוקתו היא, דערוה לא רמיא קמיה ליבומי:

איסור מצוה. רמיא קמיה מדאורייתא, הילכך אסור באחותה, דאחות זקוקתו היא:

ג **אחותה כשהיא יבמתה.** אחותה של ערוה כשהיא יבמתה אשת אחי בעלה, כשנופלת עמה ליבום:

או חולצת או מתיבמת. דלאו אחות זקוקתו, היא דערוה לא רמיא קמיה:

ד **ור״ש פוטר.** טעמא דר״ש, דכתיב (ויקרא י״ח:י״ח) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור, בשעה שנעשו צרות זו לזו, כגון הכא ששתיהן זקוקות לו ליבום, לא יהא לך לקוחין לא בזו ולא בזו. ואין הלכה כרבי שמעון:

ה **ואחד מופנה.** בלא אשה::

אשתו עמו. דקסברי בית שמאי בעלת מאמר היא חשובה ככנוסה, וכשנפלה אחותה לאחר כן לא מתסרה משום אחות זקוקה:

והלה תצא. אף מן החליצה. משום אחות אשה:

מוציא אשתו בגט. דלא אלים מאמר לשויה ככנוסה, וזו אוסרתה משום אחות זקוקה. וצריכה גט מפני המאמר דהוי קדושין במקצת ולא פקעי קדושין בלא גט, וצריכה חליצה דהואיל ולא הוי מאמר קדושין גמורין עדיין זקוקתו היא וצריכה חליצה לזיקתה. וברישא יהיב לה גיטא, והדר חליץ לה. וכן הלכה:

ו **נכרית.** שאינה קרובה לא לזו ולא לזו:

נכרית חולצת ולא מתיבמת. הוא דין אע״ג דלא עשה בה מאמר, ומת, נכרית מחלץ חלצה יבומי לא מיבמה, דהויא לה צרת אחות אשה בזיקה. והאי דקתני מאמר, לאפוקי מדבית שמאי דאמרי מאמר קונה קנין גמור ואפילו חליצה נמי לא תיבעי, קמ״ל דצריכה חליצה:

ז **שעה אחת.** בנפילה ראשונה כשנפלה מאחיו הראשון, שאז היתה אשתו קיימת והיתה זאת אסורה עליו כאשת אח שיש לו בנים. וצרתה הנכרית לא אתפרש דינה, ומסתברא דחולצת ולא מתיבמת:

ח **וכולן.** ט״ו עריות, שהיו בהן לאחיו קדושי ספק או גירושי ספק, דהויא ספק צרת ערוה:

חולצת. ולא מפטרה בלא כלום, דדילמא לאו צרת ערוה היא:

ספק קרוב לו. שהיו ח׳ אמות מצומצמות ביניהן ברשות הרבים, וד׳ אמות של אדם קונות לו שם, וזרקו ספק בארבע אמותיו ספק בארבע אמותיה:

ט **זיקת שני יבמין.** דכל זמן שלא כנסה זה עדיין זיקת ראשון עליו, ונתוספה עליו זיקת שני בשביל המאמר, וכשמת נותרו עליה זיקת שני יבמין:

ר״ש אומר וכו׳ דקסבר מספקא לן אי מאמר קונה לגמרי או לא קני כלל, לכך מיבם לאיזו שירצה, דאי מאמר קני לא הוי עלה אלא זיקת שני, ואי מאמר לא קני לא הוי עלה אלא זיקת הראשון:

וחולץ לשניה. דחדא לא מפטרה בביאת אידך, דדלמא מאמר לא קני והוו שתי יבמות הבאות מב׳ בתים. ויבומי תרווייהו לא, דדילמא מאמר קני והוו ב׳ יבמות הבאות מבית אחד. ואין הלכה כרבי שמעון. ואע״ג דאמרינן במתניתין דזיקת שני יבמין דאורייתא מקרא דיבמה יבא עליה, בגמרא מוכח דזיקת שני יבמין דרבנן היא, גזירה שמא יאמרו שתי יבמות הבאות מבית אחד מתיבמות:

י **היו אחין.** אף משום אשת אח וכו׳. אע״ג דקיי״ל אין איסור חל על איסור, אית ליה להאי תנא דבאיסור כולל ואיסור מוסיף ואיסור בת אחת כי הכא, איסור חל על איסור, וחייב להביא קרבן על כל איסור ואיסור:

ומפרישין אותן. שלא לחזור לבעליהן:

שמא מעוברות הן. והולדות ממזרים, ובעינן הבחנה בין זרע כשר לזרע פסול שלא יתלו העוברים בבעליהן:

ואם היו כהנות. בנות כהנים:

נפסלו מתרומה. מלאכול בתרומת בית אביה אפילו אחר מיתת בעלה, ואע״פ שנאנסה:

פרק ד

א **החולץ ליבמתו.** הוא מותר בקרובותיה. דלאו חליצה היא, דהא לא בעיא חליצה. וקרובות וקרובים דמתניתין היינו הנך דנאסרות על האיש מחמת אשתו וקרובים הנאסרים על אשה מחמת בעלה:

אם אין הולד של קיימא. שהוא נפל:

ב **וחייבין בקרבן.** שבעל אשת אח שלא במקום מצוה. והולד כשר ממה נפשך:

וחייבין אשם תלוי. שכל דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, חייבין על לא הודע שלו אשם תלוי:

ג **שומרת יבם.** שהיא ממתנת ומצפה ליבם:

שנפלו לה נכסים. מבית אביה:

מה יעשו בכתובתה. מנה ומאתים ותוספת ונדוניא שהכניסה לו וקבל עליו אחריות:

ובנכסים הנכנסים ויוצאים. נכסי מלוג. שכשהיא נכנסת נכנסין עמה וכשיוצאת מבעלה יוצאין עמה:

בית שמאי אומרים יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב. דספק נשואה היא וזוכה היבם בחצי ירושתה מספק, שהבעל יורש את אשתו, וזה שספק נשואה היא אצלו זוכה בפלגא:

נכסים בחזקתן. נכסי צאן ברזל, בחזקתן. ולא פירשו ב״ה אי בחזקת יורשי האשה שהיו הנכסים שלה, אי בחזקת יורשי הבעל שאחריותם עליו. ולענין דינא יחלוקו אפילו לדברי ב״ה:

ד **כאשתו לכל דבר.** שמגרשה בגט ולא בעיא חליצה, ומחזירה כשירצה ולא מיתסרא עליה:

על נכסי בעלה הראשון. שיהיו קרקעות של בעלה הראשון אחראין וערבאין על כתובתה. ואי לית לה כתובה מבעלה הראשון כותב לה היבם כתובה על נכסיו, והיא מנה בלבד:

ה **מצוה בגדול ליבם.** כדילפינן מוהיה הבכור:

ו **ובגדול.** שהיה גדול האחים במדינת הים, ותלה גדול האחין שלפנינו בו לומר המתינו לו, שהוא גדול ממני:

[ובחרש ובשוטה. עד שיבריאו. אין שומעין לו]:

עליך מצוה. אף על פי שאחיך שבמדינת הים הוא גדול ממך, כיון שאתה גדול האחין שלפנינו עליך מצוה, דשהוויי מצוה לא משהינן:

ז **הרי הוא כאחד מן האחין.** ולא הפסיד חלקו בשביל שחלץ. דסלקא דעתך אמינא לקנסיה הואיל והפסידה מיבום שפסלה על האחים:

זכה בנכסי אחיו. ואפילו גרשה למחר, דיקום על שם אחיו אמר רחמנא, והרי קם:

נכסים של אב. דכתיב והיה הבכור, מה בכור אין לו בחיי האב, אף יבם אין לו בחיי האב. ואין כן הלכה, אלא הכונס את יבמתו זכה בנכסי אחיו ואפילו במקום אב:

אסור בקרובותיה. כאילו היא אשתו, וכל קרובות הנאסרות מחמת אשה גמורה אסורות מדרבנן בחלוצה:

בזמן. שהיא קיימת. אאחותה קאי ולא אשאר עריות:

מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו. ולא אמרינן צרה כחלוצה שיהא אסור באחות צרת חלוצתו כמו שהוא אסור באחות חלוצתו:

ואסור בצרת קרובת חלוצתו. ראובן חלץ ללאה, ורחל נשואה לנכרי ולה צרה, ומת הנכרי, אסורה אותה צרה לראובן. וטעמא הוי, שבזמן שלאה חולצת מוליכה רחל אחותה עמה לב״ד, וכולי עלמא לא ידעי להי מינייהו חליץ, ואיכא דסברי דלרחל חליץ, וכי נסיב צרת רחל דהיינו צרת קרובת חלוצתו אמרי צרת חלוצתו נסיב, דאינהו סברי שרחל וצרתה נשי אחיו היו, שהרי חלץ לרחל. אבל אין היבמה מוליכה צרתה עמה בזמן שחולצת, הלכך כי נסיב אחות הצרה לא אמרי אחות חלוצה נסיב:

ח **וכן המגרש את אשתו וכו׳** בגמרא פריך, וכן סלקא דעתך. אלא אימא אבל המגרש את אשתו וכו׳, שאחות גרושה מדברי תורה ולכך פטורה מן החליצה ומן היבום, ואחות חלוצה מדברי סופרים ולכך חולצת ולא מתיבמת:

ט **שומרת יבם.** ממתנת ליבם:

שקידש. אחד מן האחים את אחותה אחר שנפלה זו לפניהן והוזקקה לכולן:

המתן. מלכנוס, דקא פגעת באחות זקוקה:

עד שיעשה אחיך מעשה. שיכנוס אחיך את היבמה או יחלוץ לה ויעקור את זיקתה מעליך:

מתה היבמה יכנוס את אשתו. דאפילו כנסה ומתה מותר באחותה:

מת היבם. ולא נותר אח אלא זה שקידש את אחותה:

מוציא את אשתו בגט ואת אשת אחיו בחליצה. אבל יבומי לא, משום דאחות גרושתו היא. ובגמרא פסיק הלכה כרבי יהודה בן בתירא:

י **לא תחלוץ וכו'** מפרש בגמרא טעמא, דכתיב (דברים כ״ה) אם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו וגו', הא אם יחפוץ ייבם, כל העולה ליבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה:

בתולות. גזרינן אטו בעולות. וארוסות אטו נשואות. וכן הלכה. והנך שלשה חדשים הם תשעים יום חוץ מיום שמת בו בעלה או שנתגרשה בו וחוץ מיום שנתארסה בו:

הנשואות יתארסו. דטעמא דאסורה כדי להבחין בין זרע ראשון לזרע שני, שלא תלד בן, ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון, ובארוסות ליכא למימר הכי:

והארוסות ינשאו. דהא לא איעבור מראשון:

חוץ מארוסה שביהודה. שהיו מיחדין את הכלה ואת החתן ביהודה קודם כניסתן לחופה כדי שיהיה רגיל ומשחק עמה ולא יהיו בושים זה מזה בבעילת מצוה, לכך חיישינן שמא בעל:

כל הנשים יתארסו. משום דר״י לא מפליג בין אלמנה לגרושה ומתיר לאלמנה ליארס אפילו תוך שלשים יום של ימי אבלה, אתא רבי יוסי לאפלוגי עליה בהא, ואסר לאלמנה ליארס תוך שלשים של ימי אבלה:

יא **ארבעה אחים וכו'** הוא הדין אפילו נשי טובא נמי, אם אפשר בסיפוקייהו הרשות בידו לכנוס את כולן. והאי דנקט ארבע, עצה טובה קמשמע לן, ארבע אין טפי לא, כי היכי דנמטייהו עונה בחודש:

ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. ולא מיבם לתרוייהו, דכתיב (דברים כ״ה:ט׳) אשר לא יבנה את בית אחיו, בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים. ולא חליץ לתרוייהו, שכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה, והואיל ותרווייהו כי הדדי לא סלקי ליבום כדאמרינן בית אחד הוא בונה, הכי נמי לא סלקי לחליצה:

חולץ לפסולה. ולא יפסול את הכשרה לכהונה, שהחלוצה פסולה לכהונה, ולא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכין להן:

יב **המחזיר את גרושתו.** משנישאת:

והנושא את חלוצתו. דקיימא עליה בלאו דלא יבנה, כיון שלא בנה שוב לא יבנה:

והנושא קרובת חלוצתו. דקסבר ר״ע דחלוצתו כאשתו, שהכתוב קראה ביתו, דכתיב (שם) בית חלוץ הנעל. וקסבר נמי ר״ע יש ממזר מחייבי לאוין. ואינה הלכה:

קרובת גרושתו. דגרושתו כאשתו. ואמה ואחותה חייבי כריתות נינהו:

יג **כל שאר בשר שהוא בלא יבא.** כל קורבה שהיא בלאו, ואפילו אין בה כרת:

כל חייבי כרת. אבל לא חייבי לאוין. וכן הלכה, שכל שאיסורו אסור כרת הולד ממזר, חוץ מן הנדה. אבל מחייבי לאוין אין הולד ממזר:

פרק ה

א **רבן גמליאל.** אין גט אחר גט. שתי יבמות ליבם אחד מאח אחד, ונתן גט לראשונה וחזר ונתן גט לשניה, לא נאסרו קרובות השניה עליו למיהוי כגרושתו, דמכי יהיב גט לראשונה פקעה זיקת שתיהן מעליו, דגט מהני ביבמה למיקם עלה בלא יבנה, ושוב לא ייבם לא הוא ולא שאר האחים לא ליבמה שקבלה הגט ולא לצרתה, הלכך כי הדר ויהיב גט שני לשניה אין במעשיו כלום והוי כנותן גט לאשה נכרית דעלמא. וכן שני יבמין ליבמה אחת ונתן זה גט וזה גט. האחרון אינו כלום ומותר בקרובותיה:

ולא מאמר אחר מאמר. בין שני יבמין ליבמה אחת בין ביבם אחד ושתי יבמות, האחרון אינו כלום ואינה צריכה ממנו גט ומותר בקרובותיה:

יש גט אחר גט. דקמא לא דחה זיקתה לגמרי דהא בעיא חליצה, הלכך אכתי איכא פלגא זיקה ואהני גט שני לשניה למיהוי גרושתו ואסור בקרובותיה. וכן הלכה:

ב **כיצד.** לאו אפלוגתא קאי אלא מילתא באנפי נפשה, ואיבם אחד ויבמה אחת קאי. והכי קאמר, כיצד דין יבם אחד ויבמה אחת:

צריכה הימנו חליצה. ואם רצה לכנוס לא יכנוס, דכיון דהתחיל בגרושין קיימא עליה בלא יבנה:

צריכה ממנו גט. דחליצה אפקעתא לזיקה, וגט בעי לאפקועי קדושין דיליה, דחליצה לא מפקעא קדושין:

ג **נתן גט ועשה בה מאמר צריכה גט וחליצה.** דגט דחי קצת ושייר קצת ומאמר קני שיורא דגט, הלכך צריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו:

נתן גט ובעל. אסור לקיימה, שמשעה שנתן גט קיימא עליה בלא יבנה, וצריכה גט לביאתו וחליצה לזיקתו:

אין אחר חליצה כלום. הא מתניתין ר׳ עקיבא היא דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין. ואינה הלכה, אלא הלכה כחכמים שאומרים יש אחר חליצה כלום, ואם קידשה אחר חליצה צריכה הימנו גט:

אחד יבמה אחת ליבם אחד ואחד שתי יבמות ליבם אחד. שוין הן שיש אחר גט ראשון או אחר מאמר ראשון כלום ואין אחר ביאה שבתחלה כלום ואין אחר חליצה כלום:

ד **צריכות שני גיטין.** לשתי יבמות. כרבנן דיש מאמר אחר מאמר:

וחליצה. לאחת מהן, ופוטרת צרתה:

מאמר לזו וגט לזו. פסל גט של אחרונה את הראשונה, דקם ליה בלא יבנה, וצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו:

מאמר לזו ובעל לזו צריכות שני גיטין. זו גט למאמרו וזו גט לביאתו:

וחליצה. לאחת מהן ופוטרת צרתה:

גט לזו ובעל לזו צריכות גט וחליצה. ואסור לקיימה דקם עליה בלא יבנה משום גט ראשון, ובגט לחודא לא נפקה בעלת ביאה, דביאה פסולה היא:

אין לאחר חליצה כלום. ואי הדר מקדש לה או לצרתה לא תפסי בה קדושין כר׳ עקיבא דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין. ואינה הלכה:

ה **חלץ וחלץ.** מותר בקרובות שניה, שאין אחר חליצה ראשונה שום זיקת יבמין, וחליצה בתרייתא לאו כלום היא ואפילו לכהונה אינה פסולה. וכן חלץ לזו ומאמר לזו. וכן נתן גט לזו אחר החליצה של זו. או אם בעל לזו אחר החליצה של זו אין מעשה האחרון כלום. או אם בעל תחלה וחזר ובעל לשניה. או בעל תחלה ועשה מאמר בשניה, או נתן גט לשניה או חלץ לשניה, אין אחר ביאה כלום ומעשה אחרון לא חשיב ומותר בקרובות השניה:

אין אחר חליצה כלום. אריסא קאי. ואסיפא צריך למימר אין אחר ביאה כלום:

ו **חלץ ועשה מאמר נתן גט ובעל.** איבם אחד ויבמה אחת קאי. ואף על גב דתנא לעיל, הדר תניא הכא משום סיפא דבעי לאפלוגי בין ביאה לחליצה, דחליצה בין בתחלה בין באמצע בין בסוף אין אחריה כלום, והביאה דוקא בזמן שהיא בתחלה. ולאשמועינן נמי פלוגתא דר׳ נחמיה ורבנן:

בין בתחלה בין באמצע. כגון גט לזו וחלץ לזו וחזר ועשה בה מאמר או בבעלת הגט, לא מהני המאמר ולא בעינן גט למאמרו:

בסוף. אחר מאמר וגט חלץ:

אין אחריה כלום. וחליצה גמורה היא, ואי הדר ועביד מאמר לא בעיא גט, משום דחליצה גירושין גמורים נינהו, ואע״ג דהיא חליצה פסולה:

הביאה באמצע. כגון גט לזו ובעל לזו וחזר ועשה מאמר בשלישית, אסור בקרובותיה:

בסוף. גט לזו ומאמר לזו וחזר ובא (עליה) על [האחת], יש אחר ביאה זו זיקת יבמין, וכי מפיק לה בעי חליצה ולא סגי לה בגט:

אין אחריה כלום. ונפקא בגט בלא חליצה. ואי הדר וקידש לאידך אחר ביאה אין במעשיו כלום:

פרק ו

א **הבא על יבמתו.** שוגג. כסבור אשה אחרת היא:

מזיד. לשם זנות ולא למצות יבום:

אפילו הוא שוגג והיא מזידה. לא מבעיא היכא דהיא מכוונה למצוה, אלא אפילו היכא דתרווייהו לא מכווני למצוה, כגון שהוא מכוין לאשה אחרת והיא נתכוונה לשם זנות, קנה, דאמר קרא (דברים כ״ה:ה׳) יבמה יבא עליה, מכל מקום:

המערה. שלא גמר ביאתו אלא הכניס עטרה בלבד. ופגיעת עטרה בלא הכנסה קרויה נשיקה:

קנה. וזכה בנחלה, ויוצאת בגט אם בא להוציאה:

לא חלק בין ביאה לביאה. בין ביאה כדרכה לביאה שלא כדרכה, דכתיב (ויקרא כ׳:י״ג) משכבי אשה, מגיד הכתוב ששתי משכבות יש באשה:

ב **וכן הבא על אחת מכל העריות.** באחת מכל הביאות האלו:

או על הפסולות כגון אלמנה, לכהן גדול וכו׳ פסלה לכהונה משום זונה. ואף על פי שאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה, פסולה היא לכהונה. וגרושה נמי, אי בת כהן היא מפסלה בהך ביאה מתרומה דבי נשא:

ממזרת ונתינה, לישראל. לאו אפסולה לכהונה קאי, דהא פסולה וקיימא, אלא לענין הערה נקט, ליה, למלקי עלה בהערה כגמר ביאה:

ג **מן האירוסין לא יאכלו בתרומה.** מפני שנתקדשה קידושי עבירה נפסלה מתרומה דבית אביה אם בת כהן היא:

רבי אליעזר ור״ש מכשירין. עד שתבעל ותיעשה חללה, שנאמר (ויקרא כ״א) ולא יחלל, שני חלולין אחד לה ואחד לזרעה. ולית הלכתא כוותייהו, אלא אף מן הארוסין לא יאכלו בתרומה:

נתארמלו או נתגרשו. מן הכהנים הללו:

מן הנישואין פסולות. דשויוה חללה בביאתן:

מן האירוסין כשרות. דאפילו תנא קמא לא פסל מן האירוסין אלא בחייהן, שהיא משתמרת לביאה פסולה, אבל מתו לא:

ד **לא ישא את הבוגרת.** דכתיב (שם) והוא אשה בבתוליה יקח, פרט לבוגרת שכלו בתוליה:

רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין. ולית הלכתא כוותייהו:

ה **כהן הדיוט לא ישא אילונית וכו׳** והוא הדין לישראל. ולא נקט כהן אלא משום פלוגתא דרבי יהודה דאמר דכהן אפילו יש לו אשה ובנים לא ישא אילונית, מה שאין כן בישראל. ואין הלכה כר׳ יהודה:

ושנבעלה בעילת זנות. כגון חייבי לאוין או חייבי עשה, וכל שכן חייבי כריתות ומיתות בית דין. אבל הבא על הפנויה לא עשאה זונה:

ו **בית שמאי אומרים שני זכרים.** דילפינן ממשה שפירש מן האשה לאחר שנולדו לו שני זכרים:

ובית הלל אומרים זכר ונקיבה שנאמר זכר ונקבה בראם. וממשה אין ראיה שעל פי הדבור עשה:

ושהה עמה עשר שנים וכו׳ כדאשכחן באברהם לאחר ששהה עשר שנים עם שרה ולא ילדה נשא הגר. וימים שישב עמה בחוצה לארץ לא עלו מן המנין, דדלמא ישיבת חוץ לארץ גרמה. וכל הימים שהאיש או האשה חולים או חבושים בבית האסורים וכיוצא בזה מדברים שמונעים התשמיש אין עולין למנין עשר שנים:

גירשה מותרת לינשא לאחר. דשמא לאו מינה הוי אלא מיניה. וכשהוא מגרשה נותן לה כתובתה אם טוענת דמיניה הוא שאינו יורה כחץ, ומטילין חרם עליה אם יודעת שהוא יורה כחץ וטוענת עליו טענת שקר:

האיש מצווה על פריה ורביה ולא האשה. דכתיב (בראשית א׳) פרו ורבו וגו׳ וכבשוה, וכבשה כתיב חסר וי״ו, האיש שדרכו לכבוש את האשה הוא מצווה על פריה ורביה:

רבי יוחנן בן ברוקא אומר וכו׳ ולית הלכתא כותיה:

פרק ז

א **אלמנה לכהן גדול: עבדי מלוג.** מה שהאשה משיירת לעצמה ואינה כותבת בכתובתה, נקראים נכסי מלוג, שהבעל מולג אותם נכסים כמליגת התרנגולים, מפני שהוא אוכל פירות אותן נכסים, ואם פחתו פחתו לה ואם הותירו הותירו לה. ונכסי צאן ברזל הם הנכסים שהכניסה לו ומה שהוסיף הוא לה וכתבו בכתובה סך הכל קיבל עליו פלוני כך וכך בכתובתה. ולכך נקראים צאן ברזל, שהקרן קיים כברזל, שאם מתו כולן, חייב הבעל לשלם. ולפי שהיו רגילים לשום הצאן בשומת כך וכך והיה הרועה חייב באחריותן כפי השומא אפילו אם מתו כל הצאן, לכך נקראו הנכסים שהבעל מקבל עליו אחריותן נכסי צאן ברזל:

עבדי מלוג לא יאכלו. לפי שהן שלה והיא חללה:

ב **בת ישראל שנישאת לכהן.** אפילו עבדי מלוג יאכלו, משום דהוי קנין כהן שקנה קנין, כלומר האשה שהיא קנינו של כהן קנתה אלו העבדים, וכתיב (ויקרא כ״ב:י״א) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו, שאין ת״ל קנין כספו אלא למדרש הכי, וכהן כי יקנה קנין כספו נפש, שעבדו של כהן קנה נפש, הוא יאכל בו:

ג **והניחה מעוברת.** אע״פ שיש לה בנים ממנו והיא אוכלת בתרומה, לא יאכלו עבדי צאן ברזל בתרומה, לפי שהן של יורשין ויש לעובר חלק בהן ואין לעובר כח להאכילם בתרומה, אי משום דקסבר עובר במעי זרה זר הוא, אי משום דקסבר ילוד מאכיל, שאינו ילוד אינו מאכיל, דכתיב (ויקרא כ״ב:י״א) ויליד ביתו הם יאכלו וקרי ביה הם יאכילו:

שהעובר פוסל. אם בת כהן לישראל היא והניחה מעוברת ואין לה בן אחר פוסלה מלשוב לבית אביה:

ואינו מאכיל. שאם היתה בת ישראל לכהן והניחה מעוברת אין בעובר כח להאכילה, והוא הדין לעבדיו:

אף בת כהן לכהן כו׳ כיון דאמרת שאינו ילוד אינו מאכיל, אף בת כהן לכהן אין העבדים אוכלים בתרומה מפני חלקו של עובר, שהרי עבדיו הן ואינן אוכלין אלא בשבילו והוא אין בו כח להאכיל. ואין הלכה כר׳ יוסי:

ד **העובר והיבם וכו׳** האי עובר אי בת כהן לישראל היא, פוסל, דכתיב כנעוריה, פרט למעוברת. אי בת ישראל לכהן היא, לא מאכיל, דשאינו ילוד אינו מאכיל:

והיבם. אי בת כהן לישראל היא, פוסל לה, ושבה אל בית אביה כתיב (שם) פרט לשומרת יבם שאינה יכולה לשוב שהיא אגודה ביבמה. ואי בת ישראל לכהן, לא מאכיל לה, קנין כספו אמר רחמנא וזו קנין אחיו היא:

והארוסין. אי בת כהן לישראל היא, פסיל לה, דקני לה בהויה, ומשעת הויה אפסילה לה, כדכתיב (שם) ובת כהן כי תהיה לאיש זר. אי בת ישראל לכהן, לא מאכיל לה, גזירה שמא ימזגו לה כוס יין של תרומה בבית אביה ותשקה לאחיה ולאחיותיה:

והחרש. אי בת כהן לישראל היא, פסל לה, דהא קנאה בתקנתא דרבנן. ואי בת ישראל לכהן היא, לא מאכיל לה, דקנין כספו אמר רחמנא וחרש מדאורייתא לא קני:

ובן תשע שנים ויום אחד וכו׳ אחד מן הפסולים לכהונה שהוא בן תשע שנים ויום אחד ובא על הכהנת או על הלויה או על בת ישראל, פסלה מלאכול בתרומה, שבן תשע שנים ויום אחד ביאתו ביאה ונתחללה בבעילתו. ואי בת ישראל נישאת לכהן בן תשע שנים ויום אחד, אינו מאכילה בתרומה, שאין קנינו קנין גמור:

וכן ספק בן תשע שנים וכו׳ דינו כבן תשע ודאי ופוסל:

ספק הביא שתי שערות ספק לא הביא. קטן שקידש את האשה, ספק הביא שתי שערות ספק לא הביא וקדושיה קדושי ספק, אשתו חולצת ולא מתיבמת:

נפל הבית עליו ועל בת אחיו. שהיא אשתו. ספק הוא מת ראשון ונפלו שתיהן ליבום לפני אחיו ופטורה צרתה משום צרת הבת, ספק היא מתה ראשונה ובשעת נפילה ליבום לא הואי צרתה צרת ערוה כדתנן וכולן אם מתו או מיאנו וכו׳ צרותיהן מותרות. צרתה חולצת ולא מתיבמת. ואיידי דאיירי בספיקי לחומרא תני להא בהדייהו:

ה **והשוטה.** אפילו ע״י חופה וקידושין לא פוסל ולא מאכיל, שאין קנינו קנין:

נחתך העובר שבמעיה תאכל. מיד. והוא הדין אם ילדתו ומת:

עיברה לא תאכל. שהעובר אינו מאכיל:

גדול משל אב. שהבועל אינו מאכיל לפי שלא בא עליה לשם קדושין ולאו קנינו היא, ובנו מאכיל:

העבד פוסל משום ביאה. אם בא על הכהנת פסלה מלאכול בתרומה:

ואינו פוסל משום זרע. אם יש לה זרע לבת כהן מישראל כשר:

נכבש. נדחק ובא עליה:

הרי זה עבד. שולד שפחה כמוה:

היתה אם אביו בת כהן לישראל תאכל בתרומה. אם מת אביו, אף על גב דהולד קיים ובעלמא ולד פוסל, האי לא פסיל, דלאו בתר אבוה שדינן ליה דלאו זרעו הוא:

ו **ופוסל את אם אמו.** דאי לאו הוא, היתה אם אמו חוזרת לתרומה דבית אביה לאחר מיתת בתה. וכל זמן שזה קיים אינה חוזרת לתרומה דכתיב (ויקרא כ״ב) וזרע אין לה, עיין עליה, או בת בת הבת, או בן בן הבן, או בת בת הבן עד סוף כל הדורות:

לא כבני כהן גדול. כלומר לא ירבו כמותו בישראל שהוא פוסלני מן התרומה:

פרק ח

א **הערל.** כהן ערל שמתו אחיו מחמת מילה:

אינו אוכל בתרומה. דילפינן מפסח דכתיב ביה (שמות י״ב:מ״ח) וכל ערל לא יאכל בו:

נשיהם ועבדיהם יאכלו. דהא משום ערלה וטומאה לא נפקי מכלל כהנים אלא דאינהו גופייהו מחוסרים תקנה:

נשיהם לא יאכלו. דשויה חללה בביאתו, דנבעלה לפסול לה:

ואם לא ידעה. שהיתה נשואה לו קודם לכן ולא בא עליה לאחר שנעשה פצוע דכא:

ב **ואם נשתייר מהעטרה.** שנחתך מהעטרה ואילך, כשר, שאין גיד אלא מהעטרה ולמעלה לצד הגוף. עטרה היא שורת בשר המקפת במקום המילה. ובין שנפצע הגיד כמין מכת חרב וסכין, בין שנתמעך והוקטן מאליו, בין שנכרת, בין בגיד בין בביצים בין בחוטי הביצים, כולם פסולים. והני מילי בידי אדם, אבל מחמת חולי הכל כשר:

ג **ואם לדין.** שאתה דורש קל וחומר מעצמך:

יש תשובה. להשיב, מה לעמון ומואב שכן נתפרש טעמן, על דבר אשר לא קדמו והאשה אין דרכה לקדם, תאמר במצרי ואדומי שלא נתפרש טעמן:

לא כי. אפילו אם הייתי דן קל וחומר אין לכם תשובה. ומכל מקום הלכה אני אומר. ואין הלכה כרבי שמעון:

נתינים. גבעונים שנתגיירו בימי יהושע ונתונים לחוטבי עצים ושואבי מים:

ד **שהסריס.** יש סריס שחולץ וחולצין לאשתו:

והסריס לא חולץ וכו׳ דכתיב (דברים כ״ה:ו׳) ולא ימחה שמו, פרט לזה ששמו מחוי:

אין לי לפרש. איני יודע לפרש איזה סריס בן חליצה ואיזה פטור:

סריס אדם. שנסתרס לאחר שנולד:

סריס חמה. ממעי אמו שלא ראה חמה אלא כשהוא סריס. וסימניו מפורשין, כל שאין לו זקן ושערו לקוי ובשרו מחליק ואין מימי רגליו מעלין רתיחה וכשמטיל מים אינו עושה כיפה שאין קילוח השתן הולך למרחוק עד שיעשה עגול כמין כיפה ושכבת זרעו דיהה ואין מימי רגליו מחמיצין ורוחץ בימות הגשמים ואין בשרו מעלה הבל וקולו לקוי ואינו ניכר בין איש לאשה. והלכה כרבי עקיבא שאומר סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו ומיבמין לאשתו. אבל הוא אינו מיבם שהרי פסול לבוא בקהל:

ה **סריס.** חמה, אינו לא חולץ ולא מיבם, ולא חולצין ומיבמין לאשתו:

אילונית. סימניה פירשנו בפ״ק:

בעלוה פסלוה. שהואיל והיא פטורה מן היבום עומדת עליהם באיסור אשת אח:

ו **רבי יוסי ור״ש אומרים כו׳** דסבירא להו אנדרוגינוס כזכר. והדר ביה ר״י ואמר בברייתא שאנדרוגינוס בריה בפני עצמו ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה, הלכך אינו מאכיל בתרומה:

רבי יהודה אומר כו׳ ולית הלכתה כותיה, דהא קיי״ל לעיל סריס אדם חולץ וחולצים לאשתו, וטומטום שנקרע הוי כסריס אדם:

אנדרוגינוס נושא אבל לא נישא. מפני שהוא כזכר, והשוכב עמו הוי בא על הזכור בין בזכרות שלו בין בנקבות שלו:

ר״א אומר חייבין עליו סקילה כזכר. דוקא במקום זכרות שלו ולא בנקבות שלו. והלכה כר״א:

פרק ט

א **יש מותרות.** כהן הדיוט שנשא אלמנה. והוא הדין בתולה, שהרי כשמת נעשית אלמנה. ונקט אלמנה משום דבעי למיתני סיפא כהן גדול שנשא אלמנה:

ב **כהן גדול שקידש את האלמנה.** אבל נשאה נתחללה בביאתו ואסורה לבעל וליבם:

ג **שניה לבעל ולא שניה ליבם.** אם אמו של בעל ולא של יבם, כגון אחים מן האב ולא מן האם:

אין לה כתובה. מנה ומאתים שהם עיקר כתובה הוא דלית לה לשניה, אבל תוספת יש לה:

ולא פירות. אין משלם לה פירות נכסי מלוג שאכל שלה, ואע״ג דפירות תקינו רבנן תחת פרקונה וזו אין חייב לפדותה דלא קרינן בה ואותבינך לי לאינתו ולפיכך היה ראוי שישלם לה מה שאכל מפירות נכסי מלוג שלה, אפילו הכי קנסוה רבנן דלא תגבי מיניה פירות שאכל בתנאי כתובה, כי היכי דקנסוה דלא תגבי מיניה עיקר כתובה, דתנאי כתובה ככתובה דמי:

ולא מזונות. אין צריך לומר שאינו חייב לזון אותה בעודה תחתיו, דהא בעמוד והוצא קאי, אלא אפילו הלך למדינת הים ולותה ואכלה לא משלם, דאילו באשה כשרה אם לותה ואכלה חייב הבעל לשלם, שהמלוה תובע אותה מה שהלוה לה והיא תובעת לבעלה, דדוקא במי שפרנסה שלא בדרך הלואה אמרינן בכתובות הלכה כחנן דאמר מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו הניח מעותיו על קרן הצבי דכיון שבשביל בעלה פרנסה ולא הלוה לה כלום למאן קא תבע, היא לא לותה והבעל לא ביקש ממנו שיפרנסה הלכך מצוה הוא דעבד, אבל אם הלוה לה, חייב הבעל לשלם אם היא כשרה, ואם היא מן השניות אינו חייב לשלם:

ולא בלאות. אם נשתמש הבעל בנכסי מלוג שלה עד שבלו אינו חייב לשלם, דסד״א הואיל ואין לה כתובה אם אכל הבעל נכסי מלוג שלה חייב לשלם מה שאבד ובלה מהם, קמ״ל דקנסוה רבנן שלא ישלם הבעל הבלאות. אבל מה שימצא מהן קיימים נוטלתן:

אלמנה לכהן גדול וכו׳ יש להן כתובה ופירות דמשלם להן הבעל פירות שאכל מנכסי מלוג שלהן. ומזונות יש להן שניזונות מנכסיו, ודוקא לאחר מיתה, אבל בחייו אין כופין אותו לזונן, דהא קיימי עליה בעמוד והוצא. ואם לותה אחת מהן למזונותיה בחיי בעלה, אין חייב הבעל לשלם למלוה. ובלאות נמי יש להן, שחייב להחזיר מה שבלה ואבד מנכסי מלוג שלהן. והני מילי כשהכיר בהן, אבל לא הכיר בהן אין להן לא כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות, אבל יש להן תוספת ובלאות דאיתנהו בעינייהו. והאי דשניות אין להן כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות ואלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט וכו׳ יש להן כתובה ופירות ומזונות ובלאות, לפי שהללו מדברי סופרים וצריכים חזוק, והללו מדברי תורה ואין צריכים חזוק. ובפרק אלו הן הלוקין מוכח דחלוצה לכהן גדול דאורייתא היא. ואע״ג דחלוצה לכהן הדיוט היא מדברי סופרים, עשאוה כשל תורה לדין זה:

ד **לא תאכל בתרומה.** כדתנן בפרק אלמנה לכהן גדול, העובר והיבם והאירוסין פוסלין ולא מאכילין:

לא תאכל במעשר. כולה מתניתין ר״מ היא דאמר מעשר ראשון אסור לזרים, ואינה הלכה:

בת כהן ללוי לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר. הכי קאמר, אין חולקין תרומה ולא מעשר בבית הגרנות לא לבת כהן ולא לבת לוי, גזירה משום גרושה בת ישראל שהיא אסורה לאכול במעשר, ואם יחלקו לאשה מעשר בבית הגרנות יבואו לחלוק לבת ישראל אחר שנתגרשה מלוי שאין הכל יודעין שבשביל בעלה היו מחלקין לה, לפיכך גזר ר״מ שלא תחלוק אשה בבית הגרנות אפילו בת כהן ובת לוי. והא דתנן בת לוי המאורסת לכהן וכו׳ לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר, הוא הדין אפילו נשואה, ומשום רישא דתני בת ישראל המאורסת לכהן דהתם דוקא מאורסת שאם היתה נשואה תאכל, תנא נמי בסיפא גבי בת לוי מאורסת:

ה **מת ולה ממנו בן תאכל בתרומה.** דכתיב (ויקרא כ״ב:י״א) ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו, קרי ביה יאכילו. וכל זמן שבנה קיים מאכילה בתרומה:

נשאת ללוי. אחר שילדה מכהן:

אוכלת במעשר. ולא בתרומה, ואף על גב דיש לה בן מכהן, דהדרא הויא לה זרה:

מת ולה ממנו בן אוכלת במעשר. בשביל בנה מלוי, אבל לא בתרומה בשביל בנה מכהן, שהרי יש לה זרע מן הזר:

פרק י

א **האשה.** ואמרו לה מת בעליך. שאמר לה עד אחד מת בעליך ונשאת על פי עד אחד. ולפיכך תצא מזה ומזה כדין אשת איש שזנתה שאסורה לבעל ואסורה לבועל, דלאו אנוסה היא, ואף על גב דהימנוהו רבנן לעד אחד באשה משום עגונה, טעמא מאי משום דהיא גופה דייקא ומנסבא, והך דלא

דייקא קנסינן לה. אבל נשאת על פי שני עדים שאמרו לה מת בעלך, הא אמרינן בסיפא נשאת שלא על פי ב״ד כלומר שלא היתה צריכה להיתר ב״ד כיון שהיו שני עדים מעידין בדבר, מותרת לחזור לבעלה הראשון, דאנוסה היא, דמאי הוה לה למעבד. ובגמרא מוכח דלית הלכתא הכי, אלא לא שנא נשאת על פי ב״ד בעד אחד ולא שנא נשאת ע״פ שני עדים אם בא בעלה הראשון תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה:

וצריכה גט מזה ומזה. טעמא דבעיא גט משני, שכשרואים את הראשון חי סבורים שגרשה וע״י כן נשאה שני ואשתו גמורה היא, ואם מוציאה בלא גט נמצאת אשת איש יוצאה בלא גט:

ולא בלאות. שנאבדו, אבל בלאותיה הקיימים לא הפסידה:

והולד ממזר מזה ומזה. אם ילדה מן השני, ממזר גמור. ואם החזירה הראשון וילדה, הוי ממזר מדבריהם:

לא זה וזה זכאין במציאתה. דטעמא מאי אמור רבנן מציאת אשה לבעלה, משום איבה, הכא תיהוי לה איבה ואיבה:

ולא במעשה ידיה. דטעמא מאי אמור רבנן מעשה ידיה לבעלה משום מזוני, והכא דמזוני לית לה, מעשה ידיה לאו דיליה:

ולא בהפרת נדריה. דטעמא מאי בעל מיפר נדרי אשתו, כי היכי דלא תתגנה על בעלה, הכא תתגנה ותתגנה:

נפסלה מן הכהונה. דזונה היא:

מן המעשר. קנסא היא. דבת לוי שזנתה לא נפסלה מן המעשר:

מן התרומה. אפילו תרומה דרבנן:

יורשים כתובתה. כתובת בנין דכרין:

חולצין ולא מיבמין. אחיו של ראשון חולץ מדאורייתא ורבנן גזור דלא ליבם, ואחיו של שני חולצין מדרבנן כי היכי דבעיא גט משני מדרבנן:

ביאתה או חליצתה. ארישא פליג דקתני ולא מיבמין:

ואין הולד ממנו ממזר. אם החזירה ראשון. ולית הלכתא לא כר׳ יוסי ולא כר׳ אליעזר ולא כר״ש:

נשאת שלא ברשות. ב״ד, כגון שאמרו לה שני עדים מת בעליך שאינה צריכה להיתר ב״ד:

ב **ופטורה מן הקרבן.** דיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור מן הקרבן:

שלא על פי בית דין. אלא בשני עדים, חייבת בקרבן, דשוגגת היא. ולית הלכתא כי הא מתניתין, אלא בין נשאת ע״פ בית דין בעד אחד בין ע״פ שני עדים, חייבין בקרבן היא ובעלה השני:

ג **ואחר כך מת בנה.** ולא הוזקקה ליבום:

ונשאת. לשוק:

ראשון ואחרון. ראשון שלפני השמועה, ואחרון שלאחר השמועה. וכר״ע מתוקמא דאמר יש ממזר מחייבי לאוין, ואינה הלכה:

ד **מותרת לחזור לו.** דקדושי שניה אינן כלום ובזנות בא עליה. ואמרינן בגמרא ושכב איש אותה (במדבר ח), שכיבתה אוסרתה ואין שכיבת אחותה אוסרתה:

ומותר בקרובות השניה. לישא בתה, דקיי״ל נושאים על האנוסה ועל המפותה:

רבי יוסי אומר כל שפוסל ע״י אחרים פוסל ע״י עצמו. ר׳ יוסי שמעיה לתנא קמא דקאמר לא שנא דאזלי אשתו וגיסו שהוא בעל אחות אשתו למדינת הים ולא שנא דאזלי ארוסתו וגיסו, ובאו ואמרו לו מתה אשתך ומת גיסך ונשא את אחותה ואח״כ באו אשתו וגיסו, אשת גיסו אסורה על גיסו, ואשתו מותרת לו. וא״ל ר׳ יוסי ארוסתו וגיסו דאיכא למימר תנאה הוי בקדושין והאי דנסיב לאחותה שפיר קנסיב ובעיא גט מיניה דלא לימרו אשת איש יוצאת בלא גט, דפסיל לה ע״י אחרים דהיינו גיסו, דכיון דנפקא מיניה בגיטא אפסלא לה מבעלה, פוסל נמי ע״י עצמו ואתסרא ליה אתתיה עליה דהויא אחות גרושתו, אבל היכא דאזלי אשתו וגיסו למדינת הים וקא נסיב לה לאחותה דליכא למימר תנאה הוה ליה בנשואין ושפיר קנסיב לה להאי כדאיכא למימר באירוסין, ולא בעיא גט מיניה ולא קפסיל ע״י אחרים דהא לא פסלה אשת גיסו אגיסו, אינו פוסל ע״י עצמו, ושריא ליה איתתיה שהרי אינה אחות גרושתו:

ה **אמרו לו מתה אשתך ונשא אחותה מאביה.** שלא מאמה, וחזרו ואמרו לו מתה השניה, ונשא אחותה של השניה מאמה ולא מאביה, ונמצאת זו השלישית נכריה אצל הראשונה, וחזרו ואמרו לו מתה זו השלישית, ונשא אחותה של שלישית זו מאביה ולא מאמה, נמצאת רביעית רחוקה מן השניה וכ״ש מן הראשונה, וחזרו ואמרו לו מתה זאת הרביעית:

ונשא אחותה מאמה. והיא רחוקה מן השלישית וכן מן הראשונה ומן השניה, ואחר כך אמרו לו כולן קיימות:

מותר בראשונה בשלישית ובחמישית. שאינן קרובות זו לזו. ואף על פי שהשלישית אחות השניה, שריא, דקדושי שניה לא תפסי, דאחות אשה היא לראשונה שלקחה מקודם, והויא לה כאנוסה ומפותה, ותניא, אנס אשה מותר לישא בתה, דלא אסרה תורה אלא אחות אשה בלבד, והיכא דלא תפסי קדושין לאו אחות אשה היא. וכן החמישית אע״פ שהיא אחות הרביעית, מותרת, דהואיל ותפסי קדושין בשלישית נמצאת ביאת רביעית שהיא אחות שלישית ביאת זנות ולא נאסרה חמישית עליו:

ופוטרות צרותיהן. אם מת ובא יבם ויבם אחת מהן פוטרת צרתה:

ואסור בשניה. מפני הראשונה. וברביעית מפני השלישית:

ואם בא על השניה לאחר מיתת הראשונה. שאמת היו הדברים של ראשונה, ושאר הדברים שקר היו, אסור בשלישית מפני השניה ובחמישית מפני הרביעית:

ו **בן תשע שנים ויום אחד פוסל.** את היבמה לאחין אם בא עליה, דביאתו ביאה. או אם נתן גט או עשה בה מאמר, שיש לו גט ויש לו מאמר, אבל אינו גט גמור ולא מאמר גמור:

אלא שהוא פוסל תחלה. בגמרא מפרש דבמאמר הוא פוסל תחלה ולא בסוף, שאם אחיו הגדול עשה מאמר ואח״כ עשה מאמר זה שהוא בן תשע שנים ויום אחד לא פסלה מאחיו, אבל בביאה פוסל בן תשע שנים ויום אחד בין בתחלה בין בסוף. ומתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, אלא הוא פוסל תחלה והן פוסלין תחלה וסוף. במה דברים אמורים, במאמר, אבל ביאה אפילו בסוף נמי פסיל, כיצד, בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו וכו׳:

ז **פסל על ידו.** דהוי ליה כמאמר אחר מאמר דשניהם תופסין בה:

ר״ש אומר לא פסל. דביאת בן תשע לר״ש ספק קניא ספק לא קניא, אי קניא קניא לגמרי ולא מהניא ביאת אחיו, ואי לא קניא הוה ליה כמי שלא בעל לא הוא ולא אחיו, הילכך לא פסל. ואין הלכה כרבי שמעון:

ח **בן תשע שנים ויום אחד.** שבא על יבמתו ומת חולצת ולא מתיבמת. שיש עליה זיקת שני יבמין, שבביאתו של זה הקטן שהוא כמאמר בגדול לא יצאת מידי זיקת נפילה ראשונה, וחלה עליה זיקת נפילה שניה, ותנן בפרק ד׳ אחים, מי שעליה זיקת יבם אחד ולא שעליה זיקת שני יבמין:

נשא אשה. שאינה יבמתו, ומת ולו אחים:

הרי זו פטורה. דאע״ג דביאתו ביאה אין קנינו קנין כלום עד שיביא שתי שערות, אבל ביבמה הואיל וזקוקה לו עשו אותה רבנן כמאמר:

ט **אם לא ידע הראשונה משהגדיל, ראשונה חולצת ולא מתיבמת.** דזיקת שני יבמין עליה הואיל ולא ידעה משהגדיל לא יצאת ידי נפילה ראשונה:

רבי שמעון אומר מיבם לאיזה שירצה. דלית ליה לרבי שמעון זיקת שני יבמין. והכי נמי אמרינן בפרק ארבעה אחים:

וחולץ לשניה. דהא לאו צרות נינהו לאפטורי חדא ביבום חברתה, ויבומי תרווייהו לא, הואיל והויא צרתה במקצת מאמר דרבנן, מחזו כשתי יבמות הבאות מבית אחד:

אחד בן תשע ואחד בן עשרים. שניהן שוין לכל האמור למעלה, דכל כמה דלא אייתי שתי שערות קטן הוא, עד שיהיה בן ל״ה שנה, ואם הגיע לחמש ושלשים שנה ולא הביא שתי שערות אף על פי שלא נראו בו סימני סריס המפורשים למעלה, הרי זה סריס חמה:

פרק יא

א **נושאין על האנוסה.** לאחר שאנס או פתה אשה מותר לישא בתה או אמה או אחותה, דכתיב (ויקרא כ׳:י״ד) ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה, בכולן נאמר שכיבה וכאן נאמרה לקיחה לומר לך דרך לקיחה אסרה תורה:

רבי יהודה אוסר. דכתיב (דברים כ״ג:א׳-ב׳) לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו, כנף שראה אביו לא יגלה. ואין הלכה כרבי יהודה. אבל חכמים אסרו לנטען מן האשה לישא בתה או אחותה או אמה או אחת מקרובותיה, מפני שהיא מצויה אצלם תמיד ואתו לידי הרגל עבירה. ואם עבר ונשא אחת מקרובות אנוסתו ומפותתו או מקרובות האשה שנחשד עליה אין מוציאין אותה מידו. ומתניתין דקתני נושאין על האנוסה דמשמע אפילו לכתחלה, מיירי לאחר מיתת האנוסה והמפותה, דהשתא ליכא למיחש שמא לאחר שישא בתה יזנה עם הראשונה:

ב **לא חולצין.** דאחוה מן האב בעינן, וגרים אין להם שאר מן האב:

ג **שנתערבו ולדותיהן.** ויש לכל אחת מהן בן ודאי, שלא נתערב:

ארבעה חולצין לאחת. בן ודאי של כל אחת מן הארבעה חולץ לאחת מהן, דכל אחת מספק לה לאשת אח. ובן החמישית ישאנה ממה נפשך, אם אשת אחיו היא הרי מיבם לה, ואם לאו הרי חלץ לה יבמה:

הוא ושלשה. זה שיבם חולץ לאחרת ושלשה עמו. והחמישי מיבם ממה נפשך. וחוזרין השנים הללו וחולצין לשלישית ושנים עמהם והחמישי מיבם, וכן כולם:

ד **חליצות.** תחלה, לפי שאין אחד מהם רשאי ליבם עד שיחלצו לה הארבעה, כי היכי דלא לפגע ביבמה לשוק. והוא הדין דמצו הארבעה למחלץ לכולהו והאחד כונס את כולן, אלא דהכי שפיר טפי, דלמא לכל חד וחד מתרמי דיליה ומתקיימא מצות יבום:

ד **מתו כשרים.** הודאין:

אחד חולץ. תחלה, והדר מיבם אידך, ממה נפשך, אי האי דחלץ הוא בן הכלה וחלץ לאשת אחיו, הא אשתריא לה בהך חליצה ושפיר נסיב לה אידך שהוא בן הזקנה, דאשת בן אחיו מותרת לו. ואי האי דחלץ הוא בן הזקנה ואשת בן אחיו חלץ, הויא לה כחולצת מן הנכרי, ובן הכלה כי מיבם לה שפיר קמיבם:

ה **אוכלים בתרומה.** דאחד כהן ואחד עבד כהן אוכלין בתרומה:

וחולקים חלק אחד. מפרש בגמרא דהכי קאמר, וחולקים חלק כאחד, אם באו שניהם על הגורן כאחד נותנים להם, אבל זה בלא זה אין חולקין להם, דקסבר האי תנא אין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו:

בין כשרות בין פסולות. דכל אחד מהם ספק כהן ספק עבד, כשרות אסורות לעבד ופסולות אסורות לכהן, וספק איסורא לחומרא:

אין סופגין את הארבעים. דכל חד אמר אנא לאו כהן אנא:

אין משלמין. דכל חד אמר כהן אנא, ולא מפקינן ממונא מספיקא:

ומוכרין התרומה. תרומת תבואתן אין נותנין אותה לכהן כשמפרישין אותה, דכל חד אמר אייתי ראיה דלאו כהן אנא, ומכל מקום אי אפשר להן לאכלה אלא מוכרין אותה לכהן והדמים שלהן:

ואין חולקים בקדשי המקדש. כגון עורות קדשים, דלכל חד מינייהו אמרינן אייתי ראיה דכהן את ושקול:

ואין נותנין להם קדשים. להקריב:

ואין מוציאין שלהם. כגון אם נולד להם בכור אין מוציאין אותו מידן, וירעה עד שיסתאב:

חומרי ישראל וחומרי כהנים. מפרש בגמרא, שמנחתן נקמצת כמנחת ישראל וקרב בפני עצמו, ואין שייריה נאכלין כמנחת ישראל אלא נשרפת כמנחת כהנים שהיא כליל:

ו **הן חולצין ולא מיבמין.** לאשתו של ספק. ואחד מבני הראשון חולץ שמא בן אביהם היה. ולא מיבמין, שמא בן האחרון הוא והרי הוא אחיהן מן האם ולא מן האב ואשתו עליהן בכרת. וכן בני האחרון. וכן הוא חולץ לנשותיהן ולא מיבם:

היו לו אחים מן הראשון ומן האחרון. שלא מאותה האם:

הוא או חולץ או מיבם. לאשת בן הראשון, אם אחיו הוא הרי טוב, ואם לאו, נכרית היא אצלו, וכגון שאין שם אח אלא הוא דליכא לספוקי ביבמה לשוק. וכן לאשת בן האחרון:

הם אחד חולץ ואחד מיבם. או בן הראשון או בן האחרון חולץ לה וחבירו מיבם. אם יבמתו היא הרי טוב, ואם לאו נכרית היא. ומשום יבמה לשוק ליכא למיחש שהרי חלץ לה יבמה:

ז **היה אחד ישראל.** אחד מן הבעלים ישראל ואחד כהן:

הוא אונן עליהן. שמא זה אביו וביום מיתתו אסור לאכול בקדשים:

והם אוננים עליו. וביום מותו אסורים שניהם בקדשים. ומשכחת לה דרואה במיתת שניהן וכהן כשר הוא דהא אינו מיטמא להן, כגון שנתקדשה קדושי טעות על תנאי ולא נתקיים דנפקא מיניה בלא גיטא ונישאת תוך שלשה ובכהאי גוונא משכחת לה דרואה במיתת שניהם וכהן כשר, הוא לפיכך אינו מיטמא להן:

הוא לא יורש אותן. דיורשין מדחין אותו אלו אצל אלו:

והן יורשין אותו. דמי מעכב על ידן, וחולקים הממון בין שניהן:

ועולה במשמרו. לעבוד, ואין בני משמר מעכבין עליו. אבל אינו חולק, דכל בני משמר דחו ליה גבי חבריה:

פרק יב

א **מצות חליצה.** ואפילו שלשתן הדיוטות. והא דקרי להו דיינים, שצריך שיהיו יודעים להקרות הפסוקים כעין דיינים. ואע״ג דתנן מצות חליצה בשלשה, צריכין לצרף עמהן שנים אחרים, שתהיה חליצה בחמשה לפרסומי מילתא. והשנים הללו שמוסיפים על השלשה אפילו אין יודעים להקרות:

מנעל. של עור רך חליצתו כשרה, אבל לכתחלה לא, גזירה שמא יחלוץ במנעל קרוע מלמעלה, דאפילו כי קרוע מייתב אכרעיה הואיל והוא רך, ואנן מידי דמגין בעינן והא ליכא. אבל סנדל שהוא של עור קשה וכי קרוע לא מייתב אכרעיה, ליכא למגזר שמא יחלוץ בסנדל קרוע, הלכך עיקר חליצה בסנדל היא:

באנפליאות. כמין בתי רגלים של בגד:

חליצתה פסולה. דמידי דמגין בעינן, כתיב הכא (דברים כ״ה) נעלו וכתיב התם (יחזקאל י״ז) ואנעלך תחש, והוא עור:

מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה. שהיו רצועות המנעל קשורות למעלה מן הארכובה:

ב **בסנדל של עץ כשרה.** והוא שיהיה מחופה עור:

חלצה בגדול. שהיה הסנדל גדול ממדת רגלו, אם יכול להלוך בו חליצתו כשרה:

או בקטן. ממדת רגלו, אם חופה את רוב רגלו חליצתו כשרה. והלכה כרבי אליעזר במה שפוסל חליצה בלילה, ואין הלכה כמותו במה שמכשיר חליצה בשמאל:

ג **חלצה ולא קראה חליצתה כשרה.** דכי כתב רחמנא ככה דמשמע עיכובא, אמעשה הוא דכתיב (דברים כ״ה:ט׳) ככה יעשה לאיש, וקריאה דיבור בעלמא הוא:

דבר שהיא מעשה באיש. כגון חליצה שהאשה עושה מעשה בגופו של איש, לאפוקי רקיקה דלאו מעשה בגופו של איש הוא:

ד **החרש שנחלץ חליצתו פסולה.** שאינו פוטרה במקום שיש אח אחר כשר:

והחרשת שחלצה פסולה. שהיא עצמה אינה נפטרת בחליצתה, ואין לה תקנה אלא ביבום, ואם רצה אחר כך להוציא יוציא בגט:

והחולצת לקטן חליצתה פסולה. כל היכא דתנינן בפרקין חליצה פסולה, אינה יכולה להתיבם אחר אותה חליצה וצריכה חליצה אחרת מעלייתא להתירה לעלמא. והאי תנא דקרי לחליצת קטן חליצה פסולה דמשמע שפוסלה מלהתיבם, ר׳ מאיר היא, דאילו רבנן אמרי אין בחליצת קטן כלום ולא נפסלה מלהתיבם. והלכה כחכמים:

ה **חלצה בשנים.** כשרים:

או בשלשה. והיה אחד מהם קרוב או פסול, דלא נשתיירו כי אם שנים כשרים:

חליצתה פסולה. וכן הלכה שאין חליצה כשרה בפחות משלשה:

ו **עצה ההוגנת לו.** אם הוא ילד והיא זקנה, הוא זקן והיא ילדה, אומרים לו מה לך אצל ילדה מה לך אצל זקנה כלך אצל שכמותך:

קוראה מאן יבמי. וקורא, לא חפצתי לקחתה. חולצת ורוקקת וקוראה, ככה יעשה לאיש. והלכה כרבי יהודה דאמר מצוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל:

פרק יג

א **בית שמאי אומרים אין ממאנין אלא ארוסות.** יתומה שהשיאוה אמה ואחיה, אינה ממאנת אלא מן הארוסין:

בבעל. אבל אם מת ולא מיאנה בו ונפלה לפני יבם, אינה יוצאה במיאון, אלא תמתין עד שתגדיל ותחלוץ:

אין בנות ישראל הפקר. ואפילו מן האירוסין לא תמאן ותיארס לאחר ותחזור ותמאן. אלא ממאנת בזה ותמתין מליארס לאחר עד שתגדיל:

תמאן ותנשא. לאו למהדר ולמאן זמנא אחריתי, אלא הכי קאמר, ממאנת וממתנת מליארס לאחר עד שתגדיל, או אם רוצה להנשא ממאנת בבעלה ותנשא מיד, דתו לא ממאנת לבית שמאי דנשואה היא:

ב **אין מעשה קטנה אלא כמפותה.** דכמי שלא נישאת דמי. ואין הלכה כרבי אליעזר, והלכה כר׳ חנינא בן אנטיגנוס. ופחותה מבת שש בחזקת שאינה יודעת לשמור קידושיה ואינה צריכה למאן. ויותר מבת עשר, בחזקת שיודעת לשמור קידושיה ואף על פי שהיא סכלה ביותר. ומבת שש ועד בת עשר צריכה בדיקה אם יודעת לשמור קידושיה אם לאו. וממאנת הבת והולכת עד שתהא בת י״ב שנה ויום אחד ותביא סימנים. לאחר מכאן אינה ממאנת אפילו לא בא עליה. ואם בא עליה לאחר י״ב שנה ויום אחד אף על פי שלא הביאה סימנים חיישינן שמא נשרו הסימנים וקנאה:

ג **כל עכבה שהיא מן האיש.** נתן לה גט, זו היא עכבה שהיא מן האיש, דכיון דלא מיאנה גילתה דעתה שכל מה שהיתה מתעכבת אצלו היה בשבילו. מיאנה בו, זו היא עכבה שאינה מן האיש, שלא נתעכבה אצלו משום אישות. ומתניתין מפרש לה ואזיל:

ד **מותרת לחזור לו.** אע״ג דאם לא החזירה ונישאת לאחר מתוך הגרושין ונתארמלה, אסורה לראשון, אפילו הכי כי החזירה ומיאנה בו אתי מיאון וגלי עלה דקטנה היא ובטליה לגטא, ולא הוי בחזרה שניה כמחזיר גרושתו משנישאת לאחר:

זה הכלל. כלומר אפילו פעמים הרבה גרשה והחזירה ומיאנה בו, אם נישאת לאחר מתוך גט אסורה לחזור לו, ומתוך מיאון מותרת לחזור לו:

ה **לאחר ומיאנה בו.** כלומר חזרה ונישאת לשלישי ומיאנה בו:

כל שיצתה ממנו בגט אסורה לחזור לו. אע״פ שיצתה משל אחריו במיאון לא בטליה לגיטא דידיה:

ו **מותרת ליבם.** ולא אמרינן נישואין הראשונים מפילין היבמה לפני היבם ומשעה שגירשה אחיו קיימא עליה באיסור אשת אח דהויא לה גרושת אחיו:

רבי אליעזר אוסר. דגזר כל הני אטו יתומה בחיי האב דאמרינן לקמן במתניתין דלאחר חזרתה הרי היא כגרושה אפילו לרבנן. ואין הלכה כרבי אליעזר:

כיתומה בחיי האב. אף על פי שהאב חי הרי היא כיתומה לענין קדושין, דשוב אין לאב כח לקבל קדושיה. ואם החזירה בקטנותה, אסורה ליבם אם מת בקטנותה, דקדושי חזרה אינן כלום הואיל ופקע רשות אב מינה והיא אין לה יד, והויא כגרושה ועומדת:

ז **תצא משום אחות אשה.** ופטורה מן החליצה ומן היבום:

מת בעלה של גדולה. ונפלה לפני בעל הקטנה, זיקתה של גדולה שהיא מן התורה, אוסרת קטנה עליו משום דנישואיה דרבנן, והויא לה אחות זקוקתו. ומה יעשו:

רבי אליעזר אומר מלמדים הקטנה. שתמאן בו. ותעקור נשואיה, ויהא מיבם את הגדולה. והלכתא כותיה:

רבן גמליאל אומר. אין זיקת גדולה אוסרת את הקטנה, דסבר רבן גמליאל דלא אלימא זיקה לאסור את אשתו עליו, הלכך אם מיאנה מוטב ותתיבם הגדולה, ואם לאו, תמתין הקטנה אצלו עד שתגדיל ויהיו נישואיה דאורייתא ואחר כך תצא הגדולה משום אחות אשה. אבל לחלוץ לגדולה לא, דפסל את הראשונה עליו משום אחות חלוצה:

אי לו. אוי לו. שמוציא את אשתו בגט, ואין מלמדין אותה למאן, דאמרינן שיתרחק אדם מן המיאונים:

ח **לשתי יתומות.** נכריות:

או חליצתה. לאחר שתגדיל:

וכן שתי חרשות. כלומר כשם ששתי קטנות ביאת אחת מהן פוטרת צרתה, כך בשתי חרשות. אבל חליצה ליכא למימר בחרשת דלאו בת חליצה היא.

אחת קטנה ואחת חרשת. אע״ג דשתיהן אין נישואיהן נישואין גמורין, מכל מקום לא ידעינן בהי מינייהו ניחא ליה והיא חשיבא אשתו טפי:

ביאת הגדולה פוטרת את הקטנה. דביאת מי שנשואיה נשואין גמורין פוטרת אותה שאין נשואיה גמורין. אבל איפכא לא:

ט **לא פסל את הראשונה.** שהרי ביאתן שוה. ואי ראשונה קנויה היא הרי היא אשתו וביאת האחרונה בעילת זנות. ואי לאו קנויה היא הרי שתיהן נכריות אצלו שלא היו קנויות לאחיו, ומקיים את הראשונה שלא נפסלה עליו, אבל אחרונה לא, דילמא קנויות הוו ומשבא על הראשונה קיימא היאך עליה באסור שני בתים:

פסל את החרשת. דשמא קטנה קנויה כולה וקנין החרשת משוייר, והוה ליה שני בתים, דהכי מסקינן בגמרא דקטנה ספק אם היא קנויה לגמרי הואיל וראויה לביאה לאחר זמן, ספק אם אינה קנויה כלל. וחרשת קנויה ומשויירת, כלומר קנויה במקצת ואינה קנויה קנין גמור. ואפילו הכי אם בא על החרשת אחר שבא על הקטנה לא פסל את הקטנה, ממה נפשך, אי קטנה קנויה לגמרי הרי קנאה וביאת החרשת שאחר כן לאו כלום היא, ואי אינה

קנויה כלל, אף לאחיו לא היתה קנויה ונכרית היא. אבל אם בא תחלה על החרשת ואחר כך על הקטנה, פסל את החרשת דשמא קנין הקטנה קנין גמור הוא, ופסל קנין החרשת שהוא קנין משוייר. ואית ספרים דגרסי, אם בא על הקטנה וחזר ובא על החרשת פסל את הקטנה, דגזרינן אטו כשבא על החרשת וחזר ובא על הקטנה:

יא **ר׳ אליעזר אומר בכולן מלמדין.** והלכה כר׳ אליעזר:

יב **יגדלו זה עם זה.** ואינו יכול לגרשה עד שיגדיל דגט קטן אינו גט:

היבמה שאמרה בתוך שלשים יום. שכנסה היבם, לא נבעלתי ליבם, והוא אומר בעלתיך ודייך בגט, כופין אותו לחלוץ דהיא נאמנת, דעד תלתין יומין מוקי אינש נפשיה ולא בעיל:

לאחר שלשים יום. הוא נאמן, דלא מוקי איניש נפשיה מלבעול יותר משלשים יום. ומיהו איהי לא משתריא, דשויתה אנפשה חתיכה דאיסורא ובעיא חליצה, ומבקשים ממנו שיחלוץ, אבל לא כופין, דהא הוא אומר שבעל. והא דכופין אותו לחלוץ תוך ל׳ יום ומבקשין אותו לחלוץ לאחר ל׳ יום ואין כופין ומבקשים לייבם, מוקי בגמרא כגון שגט יוצא מתחת ידה, שכיון שנתן גט לזיקתו נפסלה עליו, ומיהו בעיא חליצה למשרייה לעלמא. ואי אמרה היא נבעלתי והוא אומר לא בעלתי, אין חוששים לדבריו ולא בעיא חליצה:

יג **הנודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה כופין אותו שיחלוץ לה.** דלא אסקא דעתה שימות בעלה ותפול לפניו ליבום, ונוטלת כתובתה:

אבל לאחר מיתת בעלה. הויא מורדת, וקיימא לן כותבין אגרת מרד על שומרת יבם:

מבקשים ממנו לחלוץ. ויתן כתובתה אם ירצה, ואם לא רצה לחלוץ והיא מורדת בו ובאה להפסיד כתובתה, כופין אותו לחלוץ:

פרק יד

א **חרש.** כשם שכונס ברמיזה. כלומר כקידושין כך גרושין. וכן פקח בחרשת ברמיזה כנס שרמז לה עד שנתרצית לו וברמיזה יוציא אם רצה להוציא:

ונתחרשה. אע״פ שקדושין גמורים היו שפקחת היתה באותו זמן:

אם רצה להוציא יוציא. דלא בעינן דעת האשה:

נשתטית לא יוציא. ואע״פ שיודעת לשמור גיטה ומתגרשת מן התורה, תקנו חכמים שלא יגרשנה כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר:

נתחרש הוא. לאחר קדושין, הואיל והיו קדושיו קדושין גמורים לא יוציא עולמית, שאין גרושין שאינן גמורים מפקיעין קידושין גמורים:

ב **שהשיאה אביה.** בקטנותה וקיבל קידושיה והיו קדושין גמורים, אע״פ שהיא חרשת, שעל דעת אביה נתקדשה ולא על דעתה:

יוצאה בגט. אפילו לאחר שגדלה ופקע כח אב מקבלת היא את גיטה:

אף זו. פקחת שנתחרשה, כיוצא בה:

ג **הרי אלו פטורות.** דהואיל ושניהן חרשים או שתיהן חרשות, כקדושי זו כך קדושי זו, ואתו קדושין דאשתו אע״פ שאינן גמורים ומפקעי זיקת יבמתו שהרי אינה זיקה גמורה:

יכנסו. שאין חליצה בחרש וחרשת, שאינן בואמר ואמרה. ואח״כ אם רצו להוציא יוציא בגט, דאתי גט ברמיזה ומפקע נשואין דידיה וזיקת אחיו דהואי ברמיזה:

ד **מוציא את אשתו בגט.** דזיקת אחותה הבא מכח קדושין גמורים אוסרתה עליו, ואין כח בקדושין דידיה לדחות היבמה משום אחות אשתו:

ואשת אחיו אסורה לעולם. דחרש לא חליץ. ולכנוס אי אפשר משום אחות אשה:

ז **כונס ואינו מוציא לעולם.** דלא אתי גט דידיה ומפקע זיקת יבומי אחיו הראשון:

פרק טו

א **האשה.** שלום בינו לבינה. שאם היתה קטטה בינו לבינה דלמא מחמת שנאה מכוונה לאסור עצמה עליו:

ושלום בעולם. שאם היה שעת חירום דלמא כשראתה ששהה הרבה זמן ולא חזר אמרה ודאי לסטים הרגוהו. אי נמי, ראתה אותו מוכה במלחמה וסברה ודאי ימות. אבל כששלום בעולם אי לא חזיתיה דמית ודאי חיישא לקלקולא שמא יבא לאחר שתנשא, ותהא מקולקלת:

רבי יהודה אומר כו׳ ולית הלכתא כוותיה:

אמרו לו. לרבי יהודה פקחת תנשא שוטה לא תנשא, אלא אחת זו ואחת זו תנשא:

ב **בבאה מן הקציר.** כמעשה שהיה שהלכו בני אדם לקצור חטין ונשכו נחש לאחד מהם ומת, ובאה והודיעה בבית דין ושלחו ומצאו כדבריה. ולא התירו חכמים אלא דוגמתו שיהא הדבר קרוב, אבל ממדינת הים אינה נאמנת:

אלא בהוה. מעשה שהיה כך היה, והוא הדין לשאר מקומות:

ג **שאין האחים נכנסים.** לנחלת בעלה, דרחמנא אמר (דברים י״ז:ו׳) על פי שנים עדים. וגבי נשואין דידה הוא דאקילו רבנן משום עגונה:

מספר כתובתה. מנוסח הכתוב בשטר כתובה, כשתנשאי לאחר, והרי היא נישאת, ואם כן תטול כתובתה:

ד **חוץ מחמותה.** טעמא דכולהו, מפני ששונאות אותה ומתכוונות לקלקלה. חמותה שונאתה, שאומרת בלבה זאת תאכל כל עמלי. בת חמותה אומרת זאת תירש כל עמל אבי ואמי. יבמתה יראה שמא סופה להיות צרתה. בת בעלה אומרת זאת באה במקום אמי ותאכל כל עמלה:

מה בין גט למיתה. דאמרינן אף הנשים שאין נאמנות לומר מת בעלה, נאמנות להביא גיטה:

שהכתב מוכיח. דסמכינן עיקרא על הגט. ואע״ג דעלייהו נמי סמכינן שצריכות לומר בפני נכתב ובפני נחתם:

עד אחד אומר מת ונישאת. לאו דוקא נישאת, אלא התירוה להנשא אע״פ שלא נישאת, ואחר כך בא עד אחד ואומר לא מת, לא תצא מהתירה הראשון:

עד אחד אומר מת ושנים אומרים לא מת. כגון שהם פסולי עדות. ואשמועינן הואיל והאמינה תורה עד אחד אין כאן תורת עדות, וכי היכי דחד חשיב, פסולי עדות נמי חשיבי, הלכך הלך אחר רוב דעות, בין כשרים בין פסולים:

שנים אומרים מת ואחד אומר לא מת וכו׳ הא קמשמע לן, דאזלינן אחר רוב דעות בפסולי עדות, בין לקולא בין לחומרא:

ה **אחת אומרת מת.** שתי צרות הבאות ממדינת הים, אחת אומרת מת בעלי ואחת אומרת לא מת:

ר״מ אומר הואיל ומכחישות כו׳ ולית הלכתא כוותיה:

ו **היתה בת ישראל לכהן.** אם היתה צרתה בת ישראל לכהן, תאכל בתרומה בחזקת שבעלה קיים, ואינה חוששת לעדות צרתה, שהואיל ואינה נאמנת להשיאה אינה נאמנת לפוסלה. וכן הלכה:

ז **אמרה מת בעלי ואח״כ מת חמי.** חמותה אסורה, שאין כלה מעידה על חמותה. ואע״ג דאמרה ברישא מת בעלי דתו אינה כלתה והויא נכרית, אפילו הכי לא מהימנה:

היתה בת ישראל לכהן תאכל בתרומה. ובהא נמי הלכה כר׳ טרפון. אבל בקידש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזה מהן קידש, וכן גזל אחד מחמשה ואינו יודע איזה מהן גזל, בתרווייהו הלכה כר״ע:

ח **מת בעלי ואח״כ מת בני נאמנת.** הואיל והיה לה בן ולא היתה בחזקת זקוקה ליבם כשיצאה, השתא נמי כי אמרה מת בעלי ואח״כ מת בני שאין בה זיקת יבם, מהימנא. אבל כי אמרה מת בני ואח״כ מת בעלי ורוצה להתיבם, לא מהימנה. ואם באת להינשא לשוק חוששים לדבריה, דשויתה לנפשה חתיכה דאיסורא לעלמא, וחולצת ולא מתיבמת:

ט **ניתן לי במדינת הים.** ומת בני ואחר כך מת בעלי, דלא מפקא נפשה מחזקה קמייתא, שאומרת עדיין היא צריכה ליבם, נאמנת ומותרת להתיבם:

אינה נאמנת. להנשא לשוק בלא חליצה, דכי הימנוה רבנן לאשה, גבי בעלה הימנוה, משום דדייקא ומנסבה, אבל לאפוקי נפשה מיבם לא הימנוה, משום דזמנין דסניא ליה:

וחוששין לדבריה. דאפקא נפשה מיבם, וחולצת ולא מתיבמת:

י **ניתן לי יבם במדינת הים.** שילדה חמותה במדינת הים, והיא הלכה בחזקת שאין לה יבם:

מת בעלי ואח״כ מת יבמי וכו׳ דתרווייהו קא שריא נפשה לשוק, נאמנת ומותרת לשוק בחזקתה הראשונה, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר:

פרק טז

א **האשה.** לא תנשא. הואיל ובלא בנים יצא בעלה:

ולא תתיבם. שמא ילדה צרתה. וא״ת תחלוץ ואח״כ תנשא לשוק ממה נפשך. תירצו בגמרא, משום דחלוצה פסולה לכהונה, ואם תחלוץ וימצא אחר כך

שילדה צרתה ולד של קיימא וחליצתה אינה כלום, צריכים להכריז עליה שהיא כשרה לכהונה ולא נפסלה מחמת אותה חליצה. ומי שנמצא בשעת חליצתה ולא נמצא בשעה שהכריזו על החליצה דלאו כלום היא ולא נפסלה לכהונה על ידה כשיראה אותה נשואה אחר כך לכהן יאמר שחלוצה מותרת לכהן:

היתה לה חמות. במדינת הים:

אינה חוששת. שמא ניתן לה יבם. אע״ג דחיישינן לעיל שמא ילדה צרה, התם הוא דכל מה דילדה צרה בין זכר בין נקבה מפיק לה להיאך מיבם, אבל חמות דאי נמי ילדה לא זקיק לה להיאך אלא א״כ ילדה זכר, איכא למימר שמא הפילה, ואם תמצא לומר לא הפילה שמא נקבה היתה:

יצתה מלאה. מעוברת:

חוששת. שמא ניתן לה יבם. ואין הלכה כר׳ יהושע דאמר אינה חוששת:

ב **שתי יבמות.** נשי שני אחים:

מפני בעלה של זו. שמא הוא חי וזקוקה לו, ואע״פ שאשתו אומרת מת, אינה נאמנת להתיר זו לשוק על פיה, שאין יבמה מעידה לחברתה:

לזו עדים. שמת בעלה, ולזו אין לה עדים:

זו שיש לה עדים אסורה. לינשא לשוק, מפני יבמה שאין עדים שמת:

וזו שאין לה עדים מותרת. שהרי בשביל בעלה אינה נאסרת שהיא נאמנת לומר מת בעלי, ובשביל יבמה נמי לא מתסרא שהרי באו עדים שמת:

לזו בנים ולזו אין בנים. ואין עדים לא לזו ולא לזו, את שיש לה בנים מותרת ואת שאין לה בנים אסורה:

נתיבמו. שהיו להן כאן שני יבמין ונתיבמו ומתו היבמים, אסורות להנשא לשוק, זו מפני בעלה הראשון של זו וזו מפני בעלה הראשון של זו. אע״פ שהיו שתיהן נשואות ליבמיהן בחזקת שמתו בעליהן, על פי עצמן נישאו. והיו נאמנות שהאשה שאמרה מת בעלי תתיבם, אבל עכשיו שתהיינה נשואות לשוק לא. שאם ינשאו לשוק נמצא עדותה של זו מועיל לזו ועדותה של זו מועיל לזו ואין היבמות מעידות זו לזו:

הואיל והותרו ליבמין. בחזקת שמתו בעליהן, הותרו לינשא לשוק, דתו לא חיישינן שמא הם בחיים. ואין הלכה כרבי אלעזר:

ג **פרצוף פנים עם החוטם.** אם לא ראהו בפרצוף פניו, או שניטל חוטמו, אין מעידין להשיא את אשתו, שמא אינו הוא:

מגוייד. מנותח. כמו גודו אילנא (דניאל ד׳ י״א:)

או חיה אוכלת בו. דוקא במקום שאין נפשו יוצאה, אבל במקום שנפשו יוצאה, מעיד עליו שהוא מת:

אין מעידין אלא עד שלשה ימים. אם לא ראוהו עד לאחר שלשה ימים למיתתו אין מעידין עליו, דחיישינן שמא נשתנו מראית פניו ואינו זה שהם סבורים:

ר׳ יהודה בן בבא אומר לא כל אדם וכו׳ יש לך אדם שממהר להנפח, כגון אדם שמן. ויש מקום שאדם ממהר להסריח ולהשתנות בו כגון מקום חמה. ויש לך שעה שהעולם חם ואדם ממהר להסריח ולהשתנות, והכל לפי האדם והמקום והשעה בין לקולא בין לחומרא. ואין הלכה כר׳ יהודה:

ד **מים שיש להם סוף שנראים כל ארבע רוחות שסביב המים.** ומים שאין להם סוף, שאין אדם יכול לראות כל סביביו. ורבי מאיר לא מפליג בין מים שאין להם סוף למים שיש להם סוף. אבל חכמים פליגי בברייתא, ואמרי, מים שיש להם סוף אשתו מותרת אם שהה שם שיעור שאי אפשר שיחיה כשיעור זה בתוך המים, ומים שאין להם סוף אשתו אסורה דשמא לאחר שעלה משם יצא והלך לו, כדאמר רבי יוסי במתניתין. והלכה כחכמים:

ועלה לאחר שלשה ימים. דסבירא ליה לר׳ מאיר אדם חי בתוך המים ימים רבים, ומשום הכי אפילו במים שיש להם סוף דאי נפיק הוה חזי ליה, חייש דילמא נפיק בתר ימים רבים ולא חזו ליה. ורבי יוסי פליג עליה ואמר מעשה בסומא שירד לטבול במערה וכו׳, ומערה מים שיש להם סוף, ושהו עד שתצא נפשם והשיאו את נשותיהן:

מן הארכובה ולמטה. הואיל ויכול לחיות, לא תינשא, שמא יצא ולא ראוהו, דמים שאין להם סוף הן:

ה **אפילו שמע מן הנשים.** שאין מתכוונות להעיד, יכול לילך להעיד להשיא את אשתו:

הרי אנו הולכים לספוד ולקבור את איש פלוני. בגמרא מוקי שצריך שיאמרו אנו באים מלספוד ולקבור את איש פלוני. וצריך נמי שישמע אותם מספרים מעניני ההספד, כך וכך רבנן הוו התם, כך וכך ספדני הוו התם, מפני שדרך תינוקות לשחק ולהעלות שמות ושמא נמלה או חגב קברו ומכנים אותו בשם איש פלוני:

ו **ומשיאים על פי בת קול.** [אם] שמעו קול צווחת פלוני מת:

בצלמון. שם מקום:

ז **ונומיתי לו.** אמרתי לו:

כן הדברים. שכל חביריו חולקים עליו:

משובשת בגייסות. ואיני יכול לילך אצליכם להעיד מה ששמעתי אלא אמור להם אתה זה העדות בשמי:

ר׳ אליעזר ור׳ יהושע אומרים כו׳ ור״ע אומר כו׳ ולית הלכתא כחד מינייהו. אלא הלכה משיאים על פי אשה ועל פי קרובים חוץ מחמש נשים דתנן במתניתין, ועד מפי עד מפי אשה מפי עבד מפי שפחה כשר לעדות אשה:

לא תהא כהנת כפונדקית. כלומר מיוחסת לא תהא נאמנת כפונדקית גויה, בתמיה, ואם האמינו הפונדקית גויה מסיחה לפי תומה, כל שכן שיאמינו באשה ישראלית:

לכשתהא פונדקית נאמנת. כלומר שגם הפונדקית אינה נאמנת: